

*Natuur en
waardevol
landschap in
Zuid-Holland*

Jaarverslag 2018

Stichting Het Zuid-Hollands Landschap

Voorwoord

Een stijgende lijn

Het jaar 2018 zou ik willen omschrijven als een jaar waarin we als organisatie de stijgende lijn van de voorgaande jaren hebben doorgezet. We zijn doorgegaan met het aankopen en daarmee veiligstellen van natuurgebieden in Zuid-Holland. De verwerving van de Crezéepolder tussen Hendrik-Ido-Ambacht en Ridderkerk was in dat opzicht een hoogtepunt. In een klap hebben we er vijftig hectare zoetwatergetijden natuur bij. Natuur waar iconische soorten als bever en visarend zich thuis gaan voelen. Ook op Goeree hebben we een aankoop kunnen doen. Het gaat om de uitbreiding van ons bestaande natuurgebied Pitweie. Van het toekomstig beheer profiteren zeldzame plantensoorten. Vanuit het Aankoopfonds verwerven we het natuurgebied De Besten in de Vijfheerenlanden. Het was een ontbrekende schakel in de reeks natuurplekjes die wij in het kleinschalige cultuurlandschap langs de Diefdijk beheren.

De stijgende lijn zien we gelukkig ook terug als het om de aantallen Beschermers gaat. In 2017 meldden we al een lichte groei. In 2018 wierven we meer Beschermers dan dat er Beschermers opzegden. De uitnodigingen van onze boswachters om een wandeling in de natuur te maken leverde veel aanmeldingen op. De bijdragen van onze Beschermers stellen ons in staat om natuurgebieden te verwerven en beheren.

Red de wilde bij

Deze betrokkenheid werd ook duidelijk tijdens de campagne Red de wilde bij. Ons doel was om op negen plaatsen in de provincie plekken te creëren waar bijen jaarrond voedsel en beschutting kunnen vinden. Door het grote aantal donaties realiseerden we uiteindelijk meer bijenplekken dan oorspronkelijk gepland. De betrokkenheid was groot. Dit zagen we niet alleen door het aantal bijdragen van Beschermers en donateurs, maar zeker ook door de vele positieve berichten die mensen met ons deelden op social media. Vooral de filmpjes die we over de bijenplekken maakten, werden veel bekeken.

Impuls

In de Krimpenerwaard hebben we in de Berkenwoudse Driehoek, polder De Nesse en polder Oudeland de natuur een impuls gegeven. Er zijn percelen geplagd en op verschillende plekken is het waterpeil verhoogd. Zeldzame plantensoorten profiteren hiervan, maar ook de weidevogels hebben baat bij de herinrichtingen. In 2018 uitgevoerd onderzoek toont aan dat op de heringerichte percelen meer weidevogels voorkomen dan voorheen. In dezelfde streek zijn we ook betrokken bij boeren en particulieren die op hun eigen grond overgaan tot natuurbeheer. Onze kennis helpt om de nieuwe natuur in te richten en te beheren. De komende jaren willen we graag aan deze nieuwe rol verder invulling geven.

Opstallen

Een ander belangrijk project was het opstellen van een nieuw opstallenbeleid. Bij verschillende opstallen waren de huuropbrengsten lager dan de kosten die we ervoor moesten maken. Met het nieuwe beleid brengen we hier meer balans in. In de Duinen van Oostvoorne zijn voorbereidingen getroffen voor een grootschalige en kostbare asbestsanering. Een oude kippenschuur wordt afgebroken. Momenteel ontwikkelen we een plan om aan het perceel een nieuwe invulling te geven.

Certificering

Als gecertificeerd SNL natuurbeheerder werken wij volgens de kwaliteitscyclus, zoals in het Kwaliteitshandboek is vastgelegd. Eind 2017 zijn wij kritisch beoordeeld bij de tussentijdse audit van de SNL certificeringscommissie waardoor wij een aanzienlijke inhaalslag moesten maken om ons certificaat te behouden. In 2018 gingen wij aan de slag met het actualiseren van de kwaliteitscyclus onder meer door actualisatie van ons Kwaliteitshandboek. De inhaalslag leidde onder meer tot de deelregiovisie 'IJsselmonde' en de afronding van vijf beheerplannen en beheerplanevaluaties: 'Kasteelgaarde Rhoon', 'Zeekleigebied Voorne', 'Zandwallengebied Ouddorp en omgeving', 'Lek en Nieuwe Maas' en 'Oostvlietpolder'. Ook zetten we de eerste stappen om de doelen en de maatregelen uit de beheerplannen te vertalen naar concrete werkplannen voor de regio's.

Nieuwe aankoop Diefdijk

www.zhl.nl/nieuws/nieuwe-aankoop-3-hectare-erbij-langs-de-diefdijk

CMSi

In 2017 zijn wij gestart met het beheersysteem CMSi (Conservation Management System International). Dit is een software-programma voor natuur- en terreinbeheer. In 2018 is de achterstallige beheeradministratie in CMSi verwerkt, waardoor de basisgegevens weer actueel en ook op kaart raadpleegbaar zijn. CMSi vormt steeds meer een onderdeel van onze werkprocessen. Zo is het afgelopen jaar voor het eerst gebruik gemaakt van CMSi om pachtcontracten in op te stellen. Om het systeem efficiënt te kunnen benutten, is gestart met een maatwerktraining van onze medewerkers. Daarnaast is ook het samenwerkingsverband CMSi met vier collega-Landschappen op constructieve wijze voortgezet en geïntensiveerd.

De Groene Motor

Inmiddels is de Groene Motor – voor vrijwilligers in erfgoed en groen – een goed geïntegreerd onderdeel van het Zuid-Hollands Landschap. De voucherregeling is een groot succes. Talloze vrijwilligersgroepen maken er gebruik van en kunnen zo iets extra's voor het groen in hun omgeving doen. Ook het uitlenen van gereedschappen verloopt steeds beter. Vrijwilligers werken hierdoor op een professionele en veilige wijze aan landschapsonderhoud. In 2018 zijn we een samenwerking aangegaan met het IVN voor ondersteuning van individuele vrijwilligers.

Raad van Toezicht

Ten slotte sta ik stil bij het besluit van het bestuur om over te stappen op een Raad van Toezichtmodel. De werkorganisatie krijgt meer mandaat om zelfstandig beslissingen te nemen. Ook worden wij meer aangesproken op behaalde resultaten. Daarnaast zal waarschijnlijk de Vergadering van Beschermers worden omgevormd. In 2019 werken we de plannen verder uit die moeten leiden tot een nog sterkere betrokkenheid van Beschermers en vrijwilligers binnen onze stichting en de verbinding met inwoners en organisaties van onze provincie.

Michiel Houtzagers

Directeur Stichting Het Zuid-Hollands Landschap

Natuurbescherming in Zuid-Holland

is belangrijker dan ooit

www.facebook.com/ZHLandschap

Inhoudsopgave

Een stijgende lijn	3
Het Zuid-Hollands Landschap in 2018	8
Regio Veenweiden Restauratie Boezemmolen No. 6 afgerond	11
Regio Eilanden Recreatieve voorzieningen op Voorne-Putten	13
Regio Kuststreek Benut en beleef Vinetaduin	17
De Groene Motor en Vrijwilligers De Groene Motor ondersteunt vrijwilligers	21
Natuur van een ongekende rijkdom	25
Marketing, Communicatie en Fondswerving Succesvolle campagne: Red de wilde bij	29
Inkomsten & bestedingen 2018	33
Jaarrekening	35

Het Zuid-Hollands Landschap in 2018

Wist je dat Zuid-Holland maar 6 procent beschermde natuur heeft? Dat is weinig, zeker als je weet dat het in andere provincies gemiddeld twee keer zoveel is. Wij zetten ons daarom in om meer lokale natuur veilig te stellen. We streven naar 10 procent beschermd natuur in Zuid-Holland.

De ijsvogel doet het goed bij het Oostvoornse meer. Wandelaars zien de fraaie vogel geregeld.

Door uitvoering van het project Benut en Beleef Vinetaduin zijn de natuur en beleving van het (militair) erfgoed beter op elkaar afgestemd.

De Open Dag op Landgoed Ockenburgh trok ruim 1.600 bezoekers. Een verrassend hoog aantal!

De restauratie van Boezemmolen No. 6 bij Haastrecht is afgerond en maalvaardig.

In de Koeneschans langs de Vlist is een recreatief element aangelegd in de vorm van de aarden wal die er vroeger ook was.

De "Red de wilde bij" giftenactie was zeer succesvol. Er konden meer bijenplekken aangelegd worden dan gepland.

In de Duinen van Oostvoorne is een nieuw kijkplateau gebouwd met uitzicht op de Slikken van Voorne.

52 hectarezoetwatergetijdennatuur
erbij door de verwerving Crezéeppolder

52

Voor het tweede achtereenvolgende
jaar heeft er in de Krimpenerwaard
een purperreiger gebroed.

50.000 Beschermers
steunen ons werk

2.100 Volgers op Instagram
23.276 Volgers op Facebook
4.032 Volgers op Twitter
50.000 Digitale nieuwsbrief abonnees

400 vrijwilligers - 100 boeren werken
mee aan het dagelijks beheer of
ondersteunen ons op een andere
manier

300 open dagen en excursies
Jaarlijks tienduizenden bezoekers in
Bezoekerscentrum Tenellaplas,
waaronder circa 4.000 kinderen

50 medewerkers
(41 fte) van wie dagelijks
66% in het veld

12 Nieuwe bijenplekken
dankzij donaties
'Red de wilde bij'

35.000 Wandel-
en fietsroutes
gedownload

4.754 hectare in beheer
59 hectare natuur verworven
en veiliggesteld

Ruim 8.000 stuks
gereedschap uitgeleend aan
De Groene Motor vrijwilligers

50 Cultuurhistorisch
waardevolle gebouwen

Beleef de Vlist

www.zhl.nl/nieuws/beleef-de-vlist

Cultuurhistorie | Beleefbaarheid | Fondswerving | Natuurbescherming

Regio Veenweiden

Restauratie Boezemmolen No. 6 afgerond

In 2018 is de laatste fase van de restauratie van Boezemmolen No. 6 bij Haastrecht afgerond. De in 2005 door het Zuid-Hollands Landschap aangekochte molenstomp is nu maalvaardig. De laatste fase bestond uit het maken en plaatsen van het scheprad en het metselen van de waterdoorgang vanuit de Vlist en richting de achterliggende Hooge Boezem achter Haastrecht. Ook kreeg de molen twee nieuwe roedes. Deze zijn veiliger omdat ze allebei uit één stuk zijn gemaakt. De molen is op 8 september heropend. Gedeputeerde Han Weber van de provincie Zuid-Holland en wethouder Jan Vente van de gemeente Krimpenerwaard lichtten tijdens deze gelegenheid de vang van de molen.

Donaties

De restauratie is mede mogelijk gemaakt door Beschermers en donateurs, de provincie Zuid-Holland, verschillende culturele en lokale fondsen en instellingen, een textielinzamelingsactie van de gemeente Krimpenerwaard en de Nationale Postcode Loterij.

Miniboezem

Momenteel loopt een vergunningentrajec voor de aanleg van een miniboezem. Als deze is aangelegd kan de Boezemmolen daadwerkelijk water vanuit de Vlist in de boezem malen. Het is de bedoeling dat de molen iedere zaterdag het water vanuit de Vlist in de boezem maalt en dat in de week erna het water langzaam in de Hollandsche IJssel uitvloeit. Zo is het cultuurhistorisch zeer waardevolle verhaal van de eerste tweetrapsbemaling in Nederland optimaal beleefbaar en blijft de ontstaansgeschiedenis van veenweidengebieden levend.

Koenschans beter beleefbaar

Een stukje verder langs de Vlist ligt de Koenschans. Het is een voormalig schanseiland dat deel uitmaakt van de Oude Hollandse Waterlinie. Deze linie had tot doel de westelijke gewesten tegen mogelijke vijandige aanvallen te verdedigen. Na de inval van de Fransen is de Koenschans in 1672 geperfectioneerd. Door de realisatie van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zijn veel schansen in verval geraakt. Zo ook de Koenschans. Het Zuid-Hollands Landschap voerde in 2018 een project uit om de Koenschans beter beleefbaar te maken. Er is een recreatief element aangelegd in de vorm van de aarden wal die er vroeger ook was. Je kunt erin zitten en je vindt er informatie over de historische waarden van de plek. In samenwerking met

Erfgoedhuis Zuid-Holland is een voor Nederland unieke Virtual Reality-zuil geplaatst. Door je telefoon in deze zuil te klikken, komt de geschiedenis van de Koenschans in schetsen tot leven. Kom gerust eens kijken! De herinrichting van de Koenschans is mede mogelijk gemaakt door de Nationale Postcode Loterij.

Broedende purperreiger in de Krimpenerwaard

In de Zouweboezem broedt ieder jaar de op één na grootste purperreigerkolonie van Nederland. Dit kan omdat we het beheer van het natuurgebied afstemmen op de eisen die de purperreigers aan hun broedlocatie stellen. In het vervolg gaan we dat op meer plekken doen. In 2017 werd er namelijk één broedpaar purperreiger in de Krimpenerwaard vastgesteld. Zou dit een blijvertje zijn of zelfs het begin van een nieuwe kolonie? In 2018 bleek het een blijvertje te zijn. Andermaal bracht een paartje drie of vier jongen groot in een rietmoeras in de Nespolder. Purperreigers broeden bij voorkeur in overjarig riet. Door het riet niet te maaien hoopt het Zuid-Hollands Landschap dat de aantallen broedparen de komende jaren toenemen.

Volg Duinen van Oostvoorne

www.facebook.com/Duinen.van.Oostvoorne

Natuurbeleving | Recreatie | Fondswerving | Verwerving

Regio Eilanden

Recreatieve voorzieningen op Voorne-Putten

Het Zuid-Hollands Landschap organiseert in haar natuurgebieden jaarlijks een groot aantal evenementen, open dagen en excursies. We houden daarnaast ook rekening met bezoekers die de natuur op eigen houtje beleven. In 2018 realiseerden en vernieuwden we in de regio Eilanden verschillende recreatieve voorzieningen.

Kijkplateau

Aan het einde van het A.J. Bootpad in de Duinen van Oostvoorne bouwden we op de laatste duinenrij een nieuw kijkplateau. De jonge duinvorming op het strand, de slikken met zijn vele vogels en het indrukwekkende, Waddenachtige landschap zijn geweldig goed te zien. Aan de horizon toont de bedrijvigheid van de Maasvlakte boven de zeedijk uit. Nieuwe infopanelen geven de bezoeker vanaf 2019 informatie over alles wat er in de omgeving te zien is. Aan de voet van de duintop komt een tweede plateau. Deze wordt toegankelijk voor mensen met een rolstoel en kinderwagens. Het project is gefinancierd vanuit middelen verkregen uit het Fonds Regionaal Belang Voorne, zodat mensen nog beter van de natuur kunnen genieten.

Smartphone

In de Duinen van Oostvoorne zijn in 2018 zeven wandelroudefolders vernieuwd. De routes zijn aangepast aan het wandelknooppuntennetwerk dat in Zuid-Holland is gerealiseerd. De roudefolders zijn te koop in Bezoekerscentrum Tenellaplas. Het is echter ook mogelijk ze vooraf te

downloaden op een smartphone. Zonder dataverbruik kun je de wandeling dan in de duinen maken. Op bijzondere plekken krijgt de wandelaar stukjes tekst of vogelgeluiden te horen. Twee routes zijn rolstoelvriendelijk gemaakt. Daarnaast actualiseerden we alle Doe-routes. Gezien de geringe lengte van deze routes, de doe-activiteiten staan centraal, konden deze niet aangesloten worden op het knooppuntennetwerk. Aparte paaltjes met pijlen leiden de bezoekers door het duingebied.

Struinen

In de Holle Mare bij Zwartewaal maakten we de voormalige zeekeek beter beleefbaar. Met financiële steun van APM Terminals legden we een struin- en vlonderpad naar een nieuw kijkplateau aan. Met een beetje fantasie kun je nu ervaren hoe Voorne-Putten er voor de bedijking en inpoldering uit moet hebben gezien. Vroeger stroomde het water door de Holle Mare naar zee. Op het plateau is het hele jaar wat te beleven. In de winter dobberen krakeenden en smienten op het water, in het voorjaar en in de zomer zijn vogels als kleine karekiet en rietzanger in de rietkragen

Volg de natuur online

www.zhl.nl/volg-de-natuur-online

te zien en horen. Vanuit Zwartewaal is het nu mogelijk om het rondje Holle Mare voor één derde deel onverhard te lopen. Tot voor kort kon dit alleen nog vanaf de geasfalteerde dijken rond het natuurgebied. Een wandeling door Holle Mare is nu een stuk aantrekkelijker dan voorheen. Ontdek het zelf!

Hoogtepunt: verwerving Crezéepolder

In 2018 werd het Zuid-Hollands Landschap eigenaar van het nieuwe zoetwatergetijden natuurgebied de Crezéepolder langs rivier de Noord. Hierdoor is dit vrij toegankelijke stuk deltanatuur in veilige handen.

We laten de Crezéepolder verder uitgroeien tot een dynamische natuuroase op steenworp afstand van Ridderkerk en Hendrik-Ido-Ambacht. Je kunt er prachtig wandelen en je loopt de kans veel vogel- en plantensoorten tegen te komen. Bijzondere soorten zoals spindotter, echte heemst, blauwborst, bever en lepelaar krijgen in de Crezéepolder weer de ruimte.

Ijsvogel

Natuur dichtbij

De verwerving past binnen de campagne 'Van 6 naar 10 procent' waarin we het aandeel beschermde natuur in de provincie Zuid-Holland willen vergroten van 6 naar 10 procent. Dit is het absolute minimum om de inwoners van Zuid-Holland te kunnen laten genieten van natuur dichtbij. Dat veel bewoners dit streven ondersteunen, bleek tijdens de actie die we lanceerden om de Crezéepolder te kunnen verwerven. Dankzij giften van Beschermers, donateurs,

Prins Bernhard Cultuurfonds, Dinamo Fonds, Stichting Zabawas en J.E. Jurriaanse Stichting kwam een aanzienlijk bedrag binnen voor de aankoop en verdere ontwikkeling van het gebied.

Het Zuid-Hollands Landschap start voor het beheer een nieuwe vrijwilligersgroep op. De eerste vrijwilligers meldden zich al spontaan. Tijdens de Natuurwerkdag op de eerste zaterdag in november waren ook enkele nieuwe vrijwilligers enthousiast.

Schot in het Buitenland van Rhoon

Na een periode van relatieve rust zit er weer schot in de ontwikkeling van het Buitenland van Rhoon. Er is een streefbeeld van het landelijke gebied bij Rhoon ontwikkeld die door alle partijen gedragen wordt. Dit is een zeer belangrijke stap in de daadwerkelijke realisatie van hoogwaardige natuur en landbouw waar rekening wordt gehouden met de natuur. Er zijn afspraken gemaakt over de daadwerkelijke realisatie van natuur en de verduurzaming van de landbouw. De provincie Zuid-Holland heeft dit traject getrokken en ook het Zuid-Hollands Landschap stopte er veel tijd en kennis in. We zijn lid van de coöperatie die middels jaarplannen doelen voor natuur, landbouw en recreatie gaan realiseren.

Vinetaduin

natuur en (militair)erfgoed

youtu.be/yYeLfNG4jSI

Militair erfgoed | Natuurbescherming | Recreatie | Natuurontwikkeling

Regio Kuststreek

Benut en beleef Vinetaduin

In 2018 voltooiden we het project Benut en Beleef Vinetaduin. Doel is de natuur en het (militair) erfgoed in Hoek van Holland beter beleefbaar te maken. Het stelsel vleermuisvoorzieningen. We verbeterden met name de mogelijkheden voor vleermuizen om aan de muren te hangen tijdens de winterslaap. Ook verminderden we het aantal ingangen naar het gangenstelsel en verschillende bunkers. Dit voorkomt vandalisme. In de overgebleven ingangen maakten we spleten waardoor vleermuizen naar binnen en buiten kunnen vliegen.

Blauwborst

Vleermuiszone

In de rondleidingenzone, die werd gerestaureerd en veilig is gemaakt voor bezoekers, verzorgen we in de zomermaanden excursies. Alleen deze periode is geschikt omdat ook in dit deel vleermuizen overwinteren. De afgelopen winter was al wel een duidelijke verschuiving te zien. Meer dan voorheen overwinterden de vleermuizen in de 'vleermuiszone'. Precies zoals we hoopten. Het is natuurlijk altijd spannend om te zien of de vliegende zoogdieren hun geoptimaliseerde winterslaapbiotoop ook daadwerkelijk weten te waarderen. Verheugend is daarnaast dat de aantallen vleermuizen na een jarenlange gestage achteruitgang in de winter van 2017/2018 weer in de lift zaten.

Geschiedenis

Ook het verminderen van het aantal ingangen heeft direct effect gesorteerd; het aantal pogingen tot inbraak en vandalisme halveerde in 2018 ten opzichte van voorgaande jaren. De wekelijkse excursies in de zomermaanden dragen hier zeker aan bij. We hebben een tiental gidsen opgeleid om excursies te verzorgen, zowel in het bunkercomplex als in de natuur van Vinetaduin. De gidsen hebben een uitgebreide map met informatie over de natuur en de vier lagen krijgsgeschiedenis in het gebied, te weten de Eerste en Tweede Wereldoorlog, het Interbellum en de Koude Oorlog. Alle excursiedeelnemers dragen een groene veiligheidshelm, voorzien van een lampje. Tijdens elke excursie gaan er twee gidsen mee: één voor de groep en één achteraan. Zo voorkomen we dat mensen in het gangenstelsel verdwalen.

Bunkerdag

Een belangrijk element in 2018 was de organisatie van de Bunkerdag op 9 juni. Ruim 1500 mensen bezochten Vinetaduin. Vooraf hadden ze zich kunnen opgeven voor een excursie. Het was op deze dag ook mogelijk om zelfstandig een gemarkeerde wandelroute te volgen. Het project Benut en Beleef Vinetaduin is mede mogelijk gemaakt door een subsidie van de provincie Zuid-Holland en een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij.

Plannen voor de Bonnenpolder

Vroeger maakte de Bonnenpolder tussen Hoek van Holland en Maassluis samen met de Oranjevlietpolder en de Oranjeplassen deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). De realisatie van deze belangrijke natuurschakel tussen de duinen en kust en de natuur in Midden-Delfland leek een kwestie van tijd. Maar toen werd de EHS geschrapt.

Elfenbaan wordt bijenparadijs

www.zhl.nl/nieuws/de-elfenbaan-wordt-bijenparadijs

De ambitie en financieringsmogelijkheden voor de realisatie van deze belangrijk groene long verdwenen.

Twee jaar geleden deed zich ineens de mogelijkheid voor om 128 hectare landbouwgrond in de Bonnenpolder aan te kopen. We keken serieus naar de mogelijkheid om dit te doen, maar de benodigde financiële middelen ontbraken. Toen werd het Zuid-Hollands Landschap benaderd door Natuurbegraven Nederland en Vereniging Natuurmonu-

Lepelaar

menten. Binnen een samenwerkingsverband werd onderzocht of het mogelijk was de Bonnenpolder als natuurgebied in te richten, waarbij 30 hectare mede gebruikt zou kunnen worden als tijdelijke natuurbegraafplaats. Toen de provincie Zuid-Holland vervolgens 98 hectare opnam in het Nationaal Natuurnetwerk bleek financiering van het project haalbaar. Opname in het Nationaal Natuurnetwerk maakt het mogelijk om aankoop-, inrichting-, en beheersubsidies aan te vragen.

Bij het verder uitwerken van de plannen betrokken we tijdens drie werkateliers omwonenden en belanghebbenden. We bespraken wat behouden moest blijven en heringericht kan worden. Velen gaven aan het heel prettig te vinden als de polder beter beleefbaar zou worden. Ook de watergang De Rel zou robuuster moeten worden. Inmiddels hebben we aan de

gemeente Rotterdam gevraagd het bestemmingsplan voor de Bonnenpolder te wijzigen zodat natuurbegraven en natuurontwikkeling planmatig mogelijk worden.

Het zal door alle (juridische) procedures nog wel enkele jaren duren voordat de eerste spade de grond in kan, maar we doen er alles aan dit daadwerkelijk voor elkaar te krijgen. Als de Bonnenpolder geen natuurbestemming krijgt, verrommelt het gebied en ruikt bedrijvigheid op. Dit is de laatste kans om deze belangrijke groene schakel te realiseren.

Samenwerking in de Elfenbaan

In de Elfenbaan, de 21 kilometer lange strook natuur langs de N11 tussen Leiden en Bodegraven, is het Zuid-Hollands Landschap een samenwerking aangegaan met Vermeulen Groep. Dit bedrijf heeft al ruim 45 jaar ervaring met groenonderhoud en is zeer betrokken bij duurzaam groenbeheer. Langs de N11 doen zij al aan ecologisch berm- en groenbeheer. Door het bundelen van kennis en kunde ontstaat in de Elfenbaan een zogeheten kralenketting van bijen idylles waardoor insecten van geschikt gebied naar geschikt gebied kunnen vliegen en er jaarrond voedsel en beschutting vinden.

Gereedschapuitleen

www.zelfdoenerfgoedengroen.nl/gereedschapuitleen

Vrijwilligerswerk | Gereedschapuitleen | Burgerinitiatief | Natuurbeheer

De Groene Motor en Vrijwilligers

De Groene Motor ondersteunt vrijwilligers

Groene vrijwilligers zijn van onschatbare waarde voor het Zuid-Hollands Landschap en de natuur in Zuid-Holland. De Groene Motor ondersteunt, verbindt en stimuleert zelfstandige vrijwilligersgroepen in de provincie. Meer dan 150 vrijwilligersgroepen zijn aangesloten en beheren en beschermen met kleine of grote ondersteuning van De Groene Motor het groen in hun omgeving. De werkzaamheden en locaties zijn zeer divers. Van een Dakakker in hartje Rotterdam tot de Weidevogel Werkgroep Nootdorp-Leidschendam. In 2018 richtten we een afdeling Vrijwilligers op. Deze afdeling is integraal verantwoordelijk voor het vrijwilligersbeleid en voor de uitvoering van het programma De Groene Motor. De Groene Motor is een programma van de provincie Zuid-Holland en wordt mede gefinancierd door de Nationale Postcode Loterij. In 2018 bereikten we ongeveer 7500 vrijwilligers. Onder andere met ons succesvolle voucherprogramma. We bieden kleine bedragen aan om van initiatief naar opstart te kunnen komen. Wij leveren hen (opstart-)geld, gereedschap, advies en ondersteuning. Vrijwilligers leveren energie, tijd en passie. Een concept dat heeft gewerkt in 2018 en verder zal groeien in 2019.

Vernieuwd gereedschap uitleensysteem

Vrijwilligers kunnen niet zonder gereedschap. Sommige groepen hebben hun eigen materialen, maar er zijn ook veel groepen die aankloppen bij de gereedschap uitleen van De Groene Motor. Cijfers spreken voor zich. In 2017 werden er 5400 stuks gereedschap uitgeleend, in 2018 tikte de teller de 8000 aan. In 2018 heeft De Groene Motor haar gereedschap uitleensysteem vernieuwd. De online catalogus is overzichtelijker geworden. Via de website Zelf doen in Erfgoed en Groen kunnen geregistreerde vrijwilligers middels een persoonlijk account online de bestelling doen. Ook kunnen ze de catalogus bekijken om te zien welke gereedschappen nu en binnenkort beschikbaar zijn.

Alle gereedschappen, van bosmaaiers, zagen, grondboren en werkhandschoenen tot hooiharken en graskantscharen, worden vanuit het gereedschapdepot in de Krimpenerwaard uitgeleverd. Drie vrijwilligers verzamelen de bestellingen, brengen ze naar de gewenste locatie en halen ze na de klus ook weer op. In het depot worden de geretourneerde gereedschappen onderhouden en indien nodig geslepen en ingeivet.

Faciliteren

Sinds 2018 is Stihl sponsor van De Groene Motor, met Van Blitterswijk als regionale partner. Nieuwe elektrische gereedschappen komen daarmee beschikbaar voor de vrijwilligersgroepen in de provincie. Door verschillende testdagen te organiseren bekijkt De Groene Motor samen met de vrijwilligers of dit stille en lichte gereedschap een duurzame vervanging is. De eenmalig aangeschafte gereedschappen worden door Stihl bovendien jaarlijks vervangen voor nieuwe en krijgen de vrijwilligers van het gereedschapdepot cursussen voor het onderhoud.

Ook voor handgereedschap is er een extra impuls geweest vanuit sponsoring van genoemde partners en uit ons eigen Fonds Verbinden met Mensen. Verrijking in kwantiteit aan gereedschap én in kwaliteit. Verbreding in aanbod staat ook centraal op de agenda. We faciliteren meer en meer in attributen voor fruitgaarden, het ruimen van afval, Persoonlijke Beschermingsmiddelen (PBM's) en blijven hierin meebewegen met de wensen uit het veld.

Onze vrijwilligers

in erfgoed en groen

www.zhl.nl/nieuws/onze-vrijwilligers-in-erfgoed-en-groen

Vrijwilligers

Vrijwilligers voor het Zuid-Hollands Landschap zijn de rechterhanden van onze boswachters. Voor de vrijwilligers zijn in 2018 de eerste nieuwe cursussen ingepland en bekeken we welke behoefte er is voor 2019. Vrijwilligers werken veelal in het landschapsbeheer, maar ook in de bezoekerscentra, monitoring en bij excursies en evenementen mag het Zuid-Hollands Landschap samenwerken met enthousiaste mensen. Het faciliteren van onze vrijwilligers gaat een stuk beter. Goede kleding, de juiste beschermingsmiddelen, advies waar nodig en hulp waar we dat kunnen bieden is standaard onderdeel van ons takenpakket.

Beleving in de natuur

Natuur is gezond en gezondheid gaat gepaard met in de natuur zijn. We zijn dan ook actief betrokken bij Natuur Wandelprogramma's en werken mee aan mooie pilots waarbij bijvoorbeeld in het kader van Natuur & Gezondheid behandeling van een arts kan bestaan uit natuurbeleving ten gunste van herstel en/of preventie.

Zorginstellingen

In de regio Kuststreek zijn cliënten van de zorginstellingen Bosgroep van Raamwerk uit Noordwijkerhout, Willem van den Bergh stichting 's Heerenloo, Stichting Haardstee uit Leiden, Klinisch herstel autisme (Meander) uit Oegstgeest en LOP Rivierduinen in onze natuurgebieden actief. Voor de cliënten is het een zinvolle vorm van dagbesteding in de natuur. Wij hebben baat bij de werkzaamheden die zij in het groen uitvoeren.

Nieuwe vrijwilligersgroep Veenweidepark

In 2018 startte een nieuwe vrijwilligersgroep in het Veenweidepark bij Gouda. Na een gezamenlijke wervingsactie met de Natuur- en Vogelwerkgroep Krimpenerwaard bleken er enkele tientallen omwonenden en streekbewoners interesse te hebben om in het nieuwe natuurgebied, met z'n graslanden, koeien en sloten, aan de slag te gaan. Maaien, poelen openhouden, een ringslangbroedhoop opwerpen, hekken en bruggen repareren, opschot verwijderen, snoeien en knotten zijn enkele van de werkzaamheden die de vrijwilligers uitvoeren. En is er in het Veenweidepark even geen werk te doen, dan is het openhouden van het trilveen in de Veerstablokboezem door jonge berken uit het veen te trekken ook heel nuttig en dankbaar werk.

Vlotjes

In de regio Veenweiden treffen we ook onze weidevogels aan. De Groene Motor zet zich hier, en in de provincie als geheel, actief voor in. Onze inzet was hard nodig in 2018, want het gaat nog altijd slecht met de weidevogels in Nederland. Door het aanbieden van cursussen, het beschikbaar stellen van middelen, evenementen te organiseren en vlotjes te bouwen voor zwarte sterns hopen we het tij te keren. In 2018 werkten we samen met de groene collectieven en de provincie aan een hernieuwd actieplan ten behoeve van de weidevogels. De uitvoering start in 2019.

Netwerk

Alles wat we doen, doen we voor de natuur en het burgerinitiatief. We delen onze kennis en kunde daarom graag. We waren in 2018 op vele plekken in het (groen) netwerk aanwezig en hebben ons ingezet voor de nieuwe Omgevingsvisie van de provincie Zuid-Holland. Wij houden (groen)initiatief en burgerparticipatie hoog op de agenda houden. Samen maken we er iets moois van. Dat deden we in 2018 en gaan we de komende jaren weer doen!

Veenweidepark

wordt bijenparadijs

www.zhl.nl/nieuws/veenweidepark-wordt-bijenparadijs

Natuur van een ongekeende rijkdom

Broedpopulaties | Groeiplaatsen | Dwaalgasten | Natuurontwikkeling

De boswachters en vrijwilligers van het Zuid-Hollands Landschap zijn in het veld altijd gespist op bijzondere waarnemingen en zeldzame soorten. In 2018 was de natuur weer van een ongekeende rijkdom. Zo werd in de Duinen van Oostvoorne een nieuwe soort libel verwelkomd. De gevlekte witsnuitlibel was nooit eerder in het duingebied waargenomen. Nu is er sprake van een kleine populatie. Ook de zeer zeldzame wolfsmelkpijlstaart werd langs de kust gezien. Dit insect zet haar eitjes af op het eveneens zeldzame maar in aantal toenemende zeewolfsmelk.

In het voorjaar telden we op de Kleine Beer bijzonder veel grote keverorchissen en rietorchis en vleeskleurige orchis bloeiden massaal. Datzelfde kan gezegd worden van de herfstschroeforchissen in de Westduinen op Goeree en de zomerklokjes in de getijdennatuurgebieden langs de Oude Maas. In de Heemtuin Tenellaplas zijn de beruchte dodemansvingers weer gezien.

Bij het Oostvoornse Meer waren veel waarnemingen van ijsvogels. Deze soort doet het hier erg goed de laatste tijd. Daarnaast zijn er in de winter verschillende wilde en kleine zwanen gezien. Het Groene Strand bij het Oostvoornse Meer is al jaren het domein van een broedkolonie kokmeeuwen. In 2018 bleek deze populatie gegroeid te zijn tot meer dan 500 paartjes. Tussen de kokmeeuwen hebben zelfs twee paartjes zwartkopmeeuw gebroed. Aan de andere kant van de Brielse Gatdam liggen de Slikken van Voorne. Hier broedden evenals in 2017 weer dwergsterns.

In mei deed een roodkopklauwier de Brielse Gatdam aan. Deze zeldzame dwaalgast trok veel vogelaars naar het gebied.

Op Natuureiland Sophiapolder spotten we verschillende weidebeekjuffers en de rivierrombout. In Klein Profijt, Ruigeplaat en Visserijgriend is het getijdenslakje waargenomen.

Op de Zandmotor zijn tijdens de najaarstrek drie Baltische mantelmeeuwen gezien. Dit is een zeer zeldzame meeuw afkomstig uit het noorden van Noorwegen en Finland. Deze soort overwintert in Noord-Afrika.

In de Kapittelduinen bij Hoek van Holland zijn in 2018 veel zeldzame plantensoorten waargenomen. Het gaat hierbij onder andere om hoge fijnstraal, wild kattenkruid, westerse karmozijnbes, hondskruid, duin bekersmos en leermos.

Bijenplekken

in de Krimpenerwaard

www.zhl.nl/wilde-bij-in-gevaar

In de Vosse- en Weerlanerpolder bij Hillegom is in de winter van 2017/2018 een stuk grasland onder water gezet. Deze zogeheten 'plasdras' had in het voorjaar een grote aantrekkingskracht op verschillende soorten steltlopers. We plaatsten er een op zonne-energie werkende pomp bij, zodat het waterpeil voor vogels optimaal bleef. Het effect hiervan was meteen te zien aan het aantal broedparen Kievit. Werden er in 2017 nog 22 paartjes geteld, in 2018 waren dat er 35. Ook de tureluur had een goed jaar met vijftien paartjes. In 2017 waren dat er tien. De grutto bleef stabiel op zeven broedparen.

Op landgoed Huys te Warmont bij Warmond broedde een paartje lepelaars. Ze hadden hoog in een boom een oud reigersnest gekraakt. Dit is bijzonder, want lepelaars broeden doorgaans laag bij de grond in overjarig riet. De witte vogels waren dagelijks foeragerend te zien in de aangrenzende Veerpolder.

In de winter en het voorjaar zijn er in de Krimpenerwaard verschillende koereigers gezien. In Het Beijersche en de polders Middelblok en Kattendijk was regelmatig te zien hoe de vogels kleine dieren vingden.

Tegen het einde van de winter verbleef er een aantal dagen een bastaardarend in de Krimpenerwaard. Eerst werd deze zeldzaamheid in polder Den Hoek gezien, later verbleef hij in de Nespolder. Vele honderden vogelaars probeerden een glimp van deze bijzondere vogel op te vangen. In dezelfde periode was er ook een kleine geelpootruiter in een plasdras in De Nesse. Voor vogelaars was het een buitenkans om beide soorten op één dag af te kunnen vinken.

Normaal gesproken vliegen kraanvogels tijdens de voorjaars- en najaarstrek hoog over, maar dit voorjaar zette een kraanvogel in de Krimpenerwaard voet aan de grond in de Nespolder. Blijkbaar wilde hij even op krachten komen tijdens de lange tocht naar het Hoge Noorden.

Het natuurontwikkelingsgebied in de Hooge Boezem achter Haastrecht werkt als een magneet op zeldzame vogels. Toppers in 2018 waren: een kanoet, een gestreepte strandloper en een reuzenster. De laatste keer dat deze ster daar ter plaatse werd gezien, was in de zomer van 2015.

Open dag

Landgoed Ockenburgh groot succes

www.zhl.nl/nieuws/open-dag-landgoed-ockenburgh-enorm-succes

Marketing, Communicatie en Fondswerving

Succesvolle campagne: Red de wilde bij

Betrokkenheid | Beleving | Samenwerken | Goed doel

Het Zuid-Hollands Landschap is als 'goede doelenorganisatie' grotendeels afhankelijk van inkomsten van Beschermers, donateurs, legaten, het bedrijfsleven, fondsen en giften. Zonder deze belangrijke bijdragen zouden we nooit zoveel voor de natuur en waardevolle landschappen kunnen betekenen. In 2018 was de giftenactie 'Red de wilde bij' zeer succesvol. Dit was een vervolg op de door de Nationale Postcode Loterij gesteunde landelijke campagne Nederland Zoemt. In ons tijdschrift, op de website en via sociale media brachten we de noodzaak om de wilde bij, en andere insecten, te helpen breed onder de aandacht. Het gaat heel slecht met de wilde bijen in Nederland. Meer van de helft van alle soorten wordt met uitsterven bedreigd. Hoe meer bijen idyllen er in de provincie gerealiseerd kunnen worden, hoe meer het Zuid-Hollands Landschap voor de bijen kan doen.

Bijenplek

In de Krimpenerwaard zijn samenwerking met de Natuur- en Vogelwacht Krimpenerwaard vier bijen idyllen ingericht. In de Nespolder, Berkenwoudse Driehoek en het Veenweidepark zaaiden we veldjes met inheemse bloemen en kruiden in. Dat moeten echter wel de juiste soorten zijn. Sommige insecten zijn volledig afhankelijk van één plantensoort. Hier kunnen de 358 soorten wilde bijen in Nederland, maar ook vlinders, vanaf 2019 nectar en stuifmeel vinden en eitjes afzetten. Naast de bloemenakkers creëerden we ook ruigtehoekjes waar de insecten kunnen overwinteren. Zo biedt een goede bijenplek zowel voedsel, beschutting als voortplantingsmogelijkheden. De bijen idyllen liggen langs wandel- en fietspaden zodat bezoekers genieten van de bloemen- en insectenrijkdom.

De nieuwe bijenplekken vragen de komende jaren om extra zorg. Het inzaaien gebeurt bij voorkeur in het najaar. De zaden lopen dan al in het vroege voorjaar uit en staan tot laat in de zomer in bloei. Eind september gaan we maaien. Alle planten hebben hun zaad dan gevormd en verspreid. Dit maaien gaat gefaseerd. Het ene jaar het ene stuk, een volgend jaar een ander stuk. Zo hebben ook meerjarige planten de kans om zich te ontwikkelen en blijft een deel van de insecteneitjes die aan de planten vastgeplakt zitten tot het komende voorjaar behouden. In veel gevallen voert het Zuid-Hollands Landschap het maaisel af.

Hierdoor verschaalt de grond. Veel plantensoorten profiteren van die voedselarme omstandigheden.

Bescherming van de bijen is niet alleen nú noodzakelijk, maar zeker ook in de toekomst. We blijven in de bijenplekken investeren en leggen indien mogelijk nog meer wilde bijenplekken aan. Met de steun van Beschermers en donateurs moet dat lukken.

In 2018 was die steun in ieder geval overweldigend. De campagne verliep zo goed, dat we meer dan de negen geplande bijen idyllen aanlegden. Bijzonder was daarnaast de grote betrokkenheid van Beschermers en giftgevers. Zij zien de urgentie blijkbaar ook. Het Zuid-Hollands Landschap ontving talloze vragen over de manieren waarop mensen zelf iets voor de wilde bij konden doen. Op de website is een artikel geplaatst met praktische tips. Diverse vrijwilligersgroepen gingen aan de slag voor de bij. Ook op andere kanalen houden we geïnteresseerden bij projecten en acties betrokken. Instagram speelt hierbij een steeds prominentere rol. Instagram heeft inmiddels ruim 1700 volgers.

Download de mooiste bosroutes

www.zhl.nl/nieuws/download-gratis-onze-bosroute-top-5

Vrijwel iedere week plaatsen we een nieuw filmpje waarin een medewerker of boswachter iets vertelt over de natuur, een project, een actie of een activiteit. Zo is te zien hoe een bloemakker is ingezaaid op één van de nieuwe bijenplekken. Op deze laagdrempelige manier bereikt het Zuid-Hollands Landschap mensen met wie vroeger moeilijker contact te maken was. We kunnen laten zien met hoeveel passie onze medewerkers en vrijwilligers dagelijks aan het werk zijn voor de natuur in Zuid-Holland. En hoe belangrijk het is dat mensen dit werk steunen. De inspanningen betalen zich inmiddels uit. In 2018 werven we bijna 1500 nieuwe Beschermers. Zo'n 50.000 Beschermers steunen de stichting met een jaarlijkse bijdrage of een projectdonatie. De inkomsten uit fondsenwerving zijn met 12 procent gestegen ten opzichte van 2017.

Nieuw CRM systeem

In 2018 zijn we gaan werken aan de overgang naar een nieuw CRM (Customer Relationship Management) systeem waar onder andere alle gegevens van onze Beschermers, donaties en onze andere relaties in opgeslagen worden. Het oude systeem voldeed niet meer aan de eisen en wensen van deze tijd. We willen onze Beschermers graag beter voorzien van voor hen relevante informatie. Daarnaast bundelen we hiermee verschillende systemen in één, zodat we efficiënter kunnen werken. Daarnaast is het in het kader van de nieuwe AVG wetgeving noodzakelijk aanpassingen door te voeren om te kunnen voldoen aan deze nieuwe wet. Het nieuwe systeem zal gefaseerd ingevoerd worden en in 2019 worden opgeleverd.

Open Dag op Landgoed Ockenburgh

Het Zuid-Hollands Landschap staat voor Natuur Dichtbij. Want wat is er prettiger, leuker en milieubewuster dan genieten van het groen in de buurt waar je woont. De praktijk is echter dat veel mensen de prachtige natuurgebieden in hun directe leefomgeving niet kennen. Het Zuid-Hollands Landschap brengt hier graag verandering in. In december 2017 zijn de inwoners van Den Haag-Zuid uitgenodigd om op 7 januari naar de Open Dag op Landgoed Ockenburgh te komen en samen met de boswachter op pad te gaan en het nieuwe jaar te vieren. De inschatting was dat hier tussen de 200 en 400 mensen op af zouden komen. Maar niets was minder waar. De aanmeldingen via de website liepen storm. Daags voor de Open Dag hadden zich al ruim 1600 mensen aangemeld. Mede door het schitterende winterweer op 7 januari zijn deze ook bijna allemaal gekomen. Zij kregen informatie over het werk van het Zuid-Hollands Landschap en de werkzaamheden die op Ockenburgh zijn uitgevoerd om het landgoed meer allure te geven.

Boswachters verzorgden samen met vrijwilligers excursies, maar het was ook mogelijk het landgoed zelfstandig te ontdekken. De Open Dag werd georganiseerd in samenwerking met Brasserie Ock en het tuincentrum Ockenburgh.

35.000 routes aangevraagd

Wandelen en fietsen aan de hand van een route is een populaire manier om van de natuur en waardevolle landschappen in Zuid-Holland te genieten. Op de website van het Zuid-Hollands Landschap staan vele tientallen wandel- en fietsroutes die sitebezoekers kunnen opvragen. Zij ontvangen na de aanvraag een mail met een link waarmee de route gedownload kan worden. In 2018 werd dit zo'n 35.000 keer gedaan. Het Zuid-Hollands Landschap wil mensen graag betrokken houden bij het werk van de stichting. Daarom ontvangen aanvragers na enige tijd een mail met de vraag wat zij van de route vonden. Ruim 400 aanvragers namen de moeite hierop te reageren. In veel gevallen waren deze reacties positief. Mensen waren verbaasd en verrast over de vele mooie plekken die in Zuid-Holland nog ontdekt kunnen worden. Om de bezoekers te stimuleren nog meer van de natuur te genieten, versturen we vervolgens seizoensgebonden tips om eropuit te gaan.

Voor en van u!

Eind 2018 hebben we een enquête onder onze digitale achterban gehouden en verstuurd naar 42.678 e-mail nieuwsbrieflezers. Totaal 4.011 personen hebben gerepsondeerd. Het was mooi om te zien dat een hoog percentage van hen tevreden is over hoe we ons werk voor de natuur doen. Dat motiveert ons om ons werk nog beter te doen! Ook vroegen we of we als stichting moeten investeren in meer natuur of dat we het geld beter kunnen besteden in de bestaande natuurgebieden. Voor veel mensen was dat een moeilijke keuze, en dat herkennen wij. Het liefst willen we allebei. Uiteindelijk koos twee derde van de respondenten voor investeren in meer natuur en één derde voor het investeren in bestaande natuurgebieden.

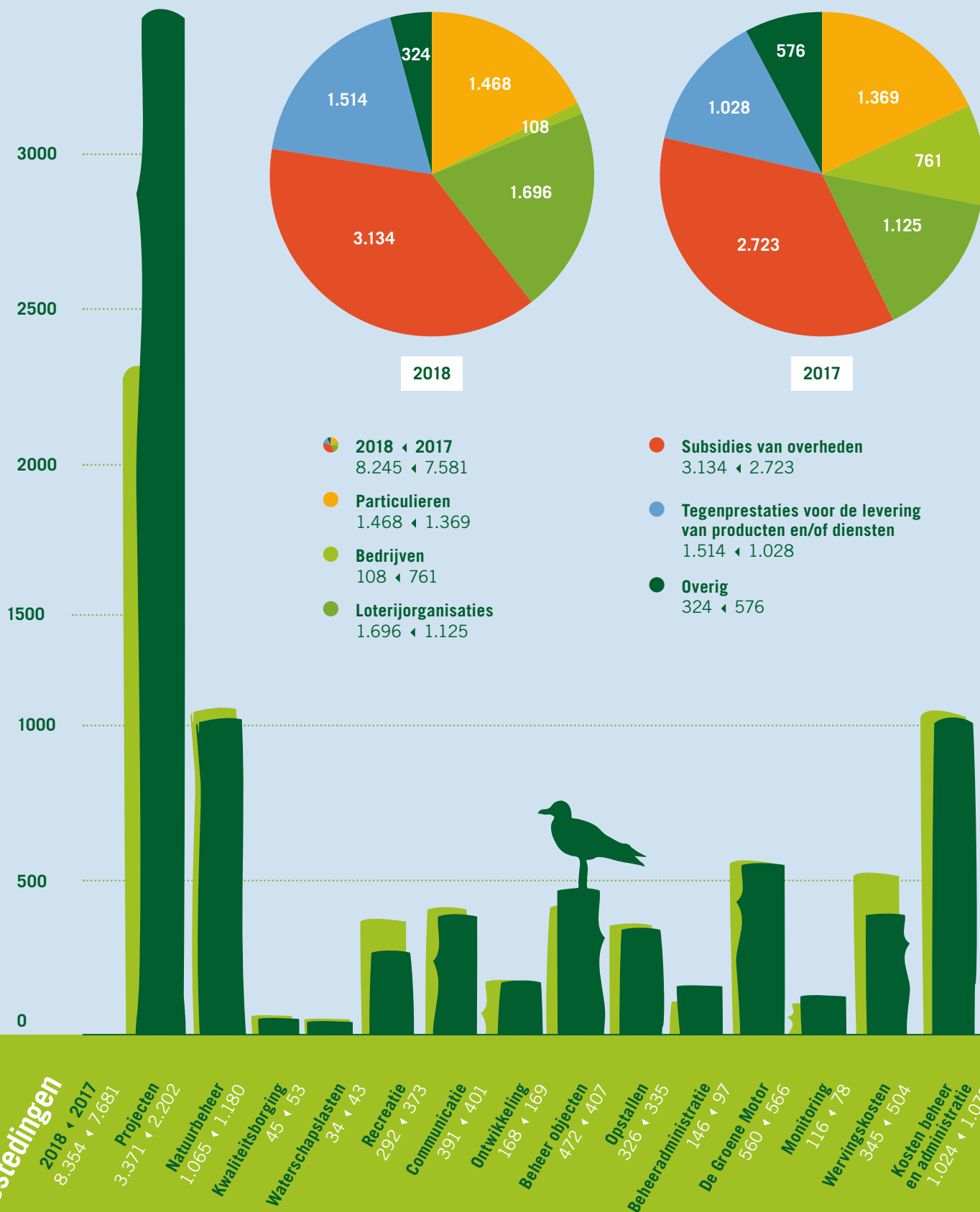
Meer specificaties:

www.zhl.nl/jaarrekening

Inkomsten & bestedingen 2018

(x €1.000)

Inkomsten

Inleiding

Jaarrekening

Voor het Zuid-Hollands Landschap staat de band tussen mens en natuur centraal. Vanuit dit besef willen we mensen actief betrekken bij de beleving, bescherming en het beheer van natuur en landschap dichtbij. Graag informeren wij u hoe we daar concreet aan werken in het mooie Zuid-Holland.

Daarom ligt voor u het jaarverslag 2018 van Stichting Het Zuid-Hollands Landschap. In dit rapport willen wij verslag doen over onze organisatie, activiteiten en financiële resultaten over het afgelopen jaar en tevens een vooruitblik geven naar het komende jaar.

Een speciaal woord van dankbaarheid gaat uit naar onze donateurs en subsidieverstrekkers. Dankzij uw steun maken wij Zuid-Holland nog mooier.

De in dit verslag opgenomen jaarrekening is ingericht conform de 'Richtlijn 650 Fondsenwervende Instellingen'. De richtlijn vormt een essentieel onderdeel van de beoordelingen die worden verricht door het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF) in het kader van het CBF-Keur.

1. Bestuursverslag

1.1 Doelstelling, missie en visie

De Stichting Het Zuid-Hollands Landschap is een particuliere natuurbeschermingsorganisatie die zich inzet voor natuur, landschap en erfgoed door onder meer aankoop, inrichting en beheer van natuurgebieden. De stichting heeft een brede achterban en ondersteunt door middel van het programma 'De Groene Motor' veel vrijwilligers op het gebied van groen en erfgoed in de provincie Zuid-Holland.

De stichting, onderdeel van Landschappen NL, is in 1934 door onder meer bankier mr. K.P. van der Mandele opgericht en zet zich al ruim 80 jaar actief in om natuur en landschap duurzaam veilig te stellen voor de inwoners van de provincie Zuid-Holland. Iedere provincie kent een dergelijk provinciaal Landschap dat zich richt op 'Natuur Dichtbij'.

Het beleid en de bijbehorende activiteiten zijn uitgewerkt in het Meerjarenbeleidsplan 'Natuur dichtbij 2014-2018', dat beschikbaar is op de website www.zhl.nl/publicaties. In 2018 is een begin gemaakt met het actualiseren van ons Meerjarenbeleidsplan wat naar verwachting begin 2019 zal worden vastgesteld.

Doelstelling

Het Zuid-Hollands Landschap heeft als (statutair) doel het bevorderen van:

- het behouden, ontwikkelen en scheppen van hetgeen uit oogpunt van natuur- en landschapsbescherming waardevol is te achten in de provincie Zuid-Holland, zulks in de ruimste zin genomen;
- het behouden en verbeteren van het natuurlijk milieu van de mens en de natuurgerichte en extensieve recreatie in deze provincie;
- het behouden van monumenten in de zin van de wet, welke op haar terrein zijn gelegen.

Missie en visie

De Stichting Het Zuid-Hollands Landschap streeft naar een duurzaam evenwicht tussen mens en natuur, door voor beide rust en ruimte te creëren. Om dit te bereiken, stelt de stichting natuur en (cultuur)landschap veilig door aankoop, beheer en ontwikkeling van natuurterreinen binnen de provinciegrenzen. De stichting geeft hierover voorlichting en doet aan belangenbehartiging ten behoeve van natuur en landschap. Om verbinding te maken met mensen, bedrijven en organisaties zijn lokale wortels belangrijk; daar is de

natuur, daar zijn de mensen en daar worden de verbindingen gelegd. Mensen voelen verbondenheid met hun regio en directe leefomgeving; minder met de provincie Zuid-Holland als geheel. Het zwaartepunt van de organisatie is verschoven van het hoofdkantoor naar de drie regio's: iedere regio heeft zijn streekeigen karakteristieken en volgt een aanpak met een eigen lokale kleur.

1.2 Belangrijkste risico's en onzekerheden

De Stichting Het Zuid-Hollands Landschap onderscheidt meerdere risico's en onzekerheden; onderstaand wordt ingezoomd op de belangrijkste.

Continuïteit

Het Zuid-Hollands Landschap geeft mede uitvoering aan de realisering van maatschappelijke doelen. Deze wordt beleidsmatig bepaald in de politiek-bestuurlijke centra van het rijk, provincie en gemeenten; voor een aanzienlijk deel wordt het realiseren van de doelen financieel mogelijk door het verstrekken van subsidies. Zowel de continuïteit van het beleid als van de financiering/ subsidiëring is gevoelig voor politieke-bestuurlijke invloeden. De ontwikkeling van nieuwe beleid op het gebied van onder andere beschikbare financiële middelen voor natuurdoelen, nieuwe stikstofwetgeving en ontwikkelingen op het gebied van ruimtelijke ordening kan grote invloed hebben. Het Zuid-Hollands Landschap anticipeert hierop door de afhankelijkheid van subsidies te verminderen (meerdere bronnen, fondsenwerving, donateurs, beschermers) en door invloed uit te oefenen op beleidsontwikkelingen (onder andere lobby via de Milieufederatie en de koepel Landschappen NL). De komende jaren zal de implementatie van de nieuwe Omgevingswet grote gevolgen voor natuur en landschap kunnen hebben, wat wij nauwlettend volgen en gunstig proberen te beïnvloeden.

Onvoorziene situaties en imago

Het Zuid-Hollands Landschap staat midden in de maatschappij en daarmee voortdurend in de schijnwerpers. Dat vormt een voortdurende kans, maar spiegelbeeldig ook een risico. Voorvallen bij collega-organisaties kunnen doorwerking hebben bij het Zuid-Hollands Landschap. De discussies over de Oostvaardersplassen en het kuddebeheer in de Duinen van Voorne is daar een voorbeeld van.

De spanning tussen natuur en landbouw in de Krimpenerwaard vraagt continue aandacht, evenals onze deelname in het proces om in de Bonnenpolder van Hoek van Holland Natuurbegraven te realiseren. In 2018 is Zuid-Hollands Landschap toegetreden tot de gebied coöperatie Buitenland van Rhooen wat van ons een andere rol en inzet vraagt dan wij gewend zijn te leveren. Het tijdig en adequaat reageren op maatschappelijke ontwikkelingen vraagt een flexibel en wendbaar Zuid-Hollands Landschap wat gezien de beperkte capaciteit ieder jaar weer een uitdaging is.

Door de fusie van drie gemeenten tot de nieuwe gemeente Vijfheerenlanden en de overgang naar de provincie Utrecht, liggen diverse terreinen van het Zuid-Hollands Landschap buiten de provinciegrenzen. Op korte termijn levert dat geen bedreiging voor het beheer van deze natuurgebieden op maar op langere termijn zijn wij op zoek naar een duurzame oplossing. In dat kader is er overleg geweest met de collega's van het Utrechts Landschap en de provincie Utrecht. Het Zuid-Hollands Landschap is voorstander van een grondruil met natuurgebieden. Het Zuid-Hollands Landschap heeft aan de provincie Zuid-Holland een grondruil voorgesteld voor de provinciale gronden in de Krimpenerwaard wat de provincie helaas heeft afgewezen. Er wordt nu nagedacht over een nieuwe beheervorm (zoals een Vijfheerenlandschap) of uitruil met landelijke terrein behorende organisaties zoals Staatsbosbeheer of Natuurmonumenten.

Kwetsbaar en variabel

Het Zuid-Hollands Landschap is een relatief kleine kennisintensieve organisatie. Het Zuid-Hollands landschap is er de afgelopen jaren in geslaagd om haar inkomstenbronnen te vergroten hoewel deze voor een steeds groter deel door incidentele inkomsten worden bepaald.

In 2018 waren er minder erfenissen en legaten beschikbaar dan in de jaren daarvoor. Het bestuur heeft een substantiële continuïteit reserve ingesteld van inmiddels € 5,4 miljoen euro die belegd is in een duurzame effectenportefeuille. Deze portefeuille heeft eind 2018 zwaar onder gepesteed waardoor de stichting met een gevoelig verlies is geconfronteerd. De werkorganisatie heeft daarop effectief geanticipeerd waardoor het resultaat uiteindelijk redelijk in de buurt van de begroting is uitgekomen.

Meerjarige subsidies

Behoud van de SNL-certificering was in 2018 een belangrijke doelstelling waarvoor een actieplan is opgesteld en waarvoor extra geld is gereserveerd. In overleg met de commissie die het SNL certificaat bewaakt, is er een

plan van aanpak afgesproken, is het handboek aangepast en zijn diverse beheerplannen en beheerevaluaties aangepakt. De eerste daarvan zijn eind 2018 afgerond en vastgesteld. In 2019 zullen ook voor de andere gebieden beheerplannen en beheerevaluaties worden opgesteld en worden de werkplannen gestandaardiseerd. Inmiddels is ons terreinbeheersysteem CMSi goed gevuld waardoor wij onze administratie goed op orde hebben en gestructureerd en planmatig kunnen beheren.

1.3 Doelrealisatie

Het Zuid-Hollands Landschap dient als natuurbeschermingsorganisatie een goed doel, een voorziening die voor de hele samenleving van meerwaarde is. Het Zuid-Hollands Landschap beheert en beschermt meer dan 100 gebieden met in totaal een oppervlakte van circa 4.650 hectare natuur, landschap en cultuurhistorie. Als afgeleide hiervan draagt dit bij aan een gezonde en kwalitatief hoogwaardige leefomgeving. Tevens worden ruim 7.000 vrijwilligers ondersteund vanuit De Groene Motor door onder andere ondersteuning weidevogelbeheer, uitgifte van Vouchers en een steeds uitgebreidere gereedschap uitleen.

Het realiseren van de doelen kan niet los worden gezien van een inbedding van activiteiten in de samenleving; dat is randvoorwaardelijk. Daarmee heeft naast het beheren en beschermen van natuur de stichting als doel om mensen en bedrijven aan zich te binden; als donateur, beschermer, vrijwilliger die zich committeren aan de missie van het Zuid-Hollands Landschap. Belangrijk element hierbij is het laten beleven van datgene wat het Zuid-Hollands Landschap beheert en beschermt, bijvoorbeeld door het bieden van recreatie voorzieningen, informatie (online en terplekke) en door het faciliteren van groenparticipatie met inzet van De Groene Motor.

1.4 Financieel beleid Baten en lasten

Inkomsten worden op diverse wijze gegenereerd. De stichting heeft een brede spreiding tussen Provincie, Gemeentes, SNL Subsidie, Nationale Postcode Loterij, giften en legaten. Hierdoor is het risico beperkt mocht één inkomstenbron weg vallen. Natuurlijk is het streven van de stichting om zoveel mogelijk hiervan te continueren ten gunste van de doelstelling.

Het jaar 2018 heeft zich voor de Stichting het Zuid-Hollands Landschap financieel positief ontwikkeld. Het totale eindsaldo is ten opzichte van de begroting gunstig

uitgevallen wat gezien de tegenvallende incidentele inkomsten een hele prestatie is. De fondsen “Verbinden met Mensen” en “Aankopen” zijn conform planning benut om onze doestellingen te realiseren. Het fonds Strategische investeringen is benut om de gevolgen van de AVG door te voeren en er zijn leerling boswachters voor aangesteld met een leer-werktraject.

Een totaal overzicht van het saldo van baten en lasten is terug te vinden in de paragraaf “Staat van baten en lasten 2018” op pagina 47 van de jaarrekening 2018. Op pagina 64 is een nadere toelichting opgenomen over de onderbouwing. De baten en lasten van de stichting met een eenmalig/tijdelijk karakter worden zoveel mogelijk in projecten uitgevoerd. Hierdoor blijft beter inzichtelijk wat er is besteed aan de doelstelling. Een uitzondering hierop is het meerjarige programma de Groene Motor. De Groene Motor ondersteunt vrijwilligers met kennis, (financiële) middelen en mankracht. Dit wordt gefinancierd door middel van meerjarige subsidie van de Provincie Zuid-Holland en een bijdrage van de NPL. Vanwege de grootte van dit project met een volledig eigen financiering is besloten deze als apart product op te nemen binnen de begroting en jaarrekening.

Continuïteitsreserve en beleggingen

De berekening van de continuïteitsreserve van het Zuid-Hollands Landschap is gebaseerd op de begrote kosten van de werkorganisatie van de opvolgende jaren. Medio 2018 is de continuïteit reserve opnieuw berekend en vastgesteld op € 5,4 miljoen voor de komende jaren.

De continuïteitsreserve is gelijk gesteld aan de effectenportefeuille. In dat kader is € 0,7 miljoen aan liquide middelen onttrokken aan de effectenportefeuille. Dit is eind van de zomer door de Financiële Commissie van het bestuur

besloten en uitgevoerd. De effectenportefeuille heeft daarna een substantieel koersverlies van € 266.000 euro geleden wat een negatief effect op het jaarresultaat heeft veroorzaakt.

Kostenallocatie

Toerekening kosten beheer en administratie

De kosten van beheer en administratie zijn alle kosten die niet aan de doelstelling en werving van baten toe te rekenen zijn. De aanbeveling van VFI voor kosten Beheer en Administratie wordt in hoofdlijnen gevolgd. Conform VFI (thans brancheorganisatie Goede Doelen Nederland, afgekort GDN) worden de salariskosten via het gehanteerde tijdschrijfsysteem (tijd x tarief) direct aan de doelstellingen toegerekend waarna het restant vervolgens wordt verantwoord onder kosten beheer en administratie. De ICT kosten zijn onderverdeeld in kantoorautomatisering en beheeradministratiesystemen. D.m.v. een omslag worden de kosten toebedeeld aan de doelstellingen op basis van medewerkers (aandeel in gebruik). De huisvestingskosten en facilitaire diensten van het hoofdkantoor worden volledig toegerekend aan Beheer en Administratie. Hierin wordt afgeweken van GDN. Alle overige kostensoorten worden conform GDN zoveel mogelijk geboekt op de activiteiten waar het betrekking op heeft. In het model “toelichting lastenverdeling” is te zien hoe de verschillende kostensoorten zijn verdeeld over de producten.

Doorberekening kosten bedrijfsvoering

In verband met de integrale kostentoe rekening worden de kosten van het product Bedrijfsvoering doorberekend aan de afzonderlijke (sub)producten en de projecten. Aan de in enig jaar afgeronde projecten wordt hiervoor een bedrag toegerekend van 40% van de personeelslasten. Voor het product Zakelijke Lasten wordt geen bedrag voor bedrijfsvoering kosten opgenomen. De toerekening van de kosten

beheeradministratie dekt de organisatiekosten van dit product voldoende. Over 2018 is een bedrag van € 1.060.851 aan bedrijfsvoering kosten doorberekend aan de (sub)producten als 'doorberekening kosten beheer en administratie'.

De uitvoeringskosten eigen organisatie worden aan de 'kosten eigen fondsenwerving' en de producten vallend onder 'bested aan de doelstelling' toegerekend op basis van het relatieve aandeel van elk van de te onderscheiden producten in het totaal van de totale lasten over enig jaar. Het product Projecten neemt een afzonderlijke positie in omdat de toerekening van

de bedrijfsvoering kosten gebaseerd is op 40% van de totale personeelslasten van een project (dit betreft ook de personeelslasten van het project in voorgaande jaren).

Voor de verdeling van deze kosten over de diverse producten verwijzen wij u naar de bijlage.

Kengetallen/KPI's

In onderstaande tabel geven wij een aantal van de belangrijkste financiële kengetallen weer met betrekking tot de effectiviteit en efficiency van bestedingen.

	WERKELIJK 2018	BEGROOT 2018	WERKELIJK 2017
Rentebaten / liquide middelen	0,07%		0,13%
Bested aan doelstellingen / totale baten	85,20%	78,63%	81,64%
Bested aan doelstellingen / totale lasten	84,08%	76,12%	80,58%
Kosten eigen fondsenwerving / baten fondsenwerving	33,87%		38,30%
Kosten beheer en administratie / totale lasten	12,25%	15,98%	13,97%

1.5 Governance

Het Zuid-Hollands Landschap is een onafhankelijke stichting met een bestuur dat per 31 december 2018 bestaat uit 6 personen. Begin 2018 heeft de heer Labouchere het bestuur verlaten en is de functie van penningmeester overgenomen door de heer Ruigrok. Mevrouw Konijnenberg en mevrouw Prak hebben medio 2018 het bestuur verlaten omdat hun tweede bestuurstermijn was afgerond. Deze bestuursplekken zijn vooralsnog niet ingevuld om in te kunnen spelen op wijziging van het bestuursmodel naar een raad van toezichtmodel.

Het bestuur heeft op basis van een zelfscan en zelfevaluatie begin 2018 besloten de overstap te maken naar een Raad van Toezichtmodel. Dit proces is zorgvuldig en uitgebreid opgepakt met zowel aandacht voor de technische zaken (statuten e.d.) als verandering in gedrag van verschillende gremia. Planning is dat medio 2019 het Raad van toezichtmodel volledig zal zijn ingevoerd.

Het bestuur heeft in 2018 voorbereidingen getroffen om de overgang te maken van een bestuur naar een Raad van Toezicht. Maatschappelijke ontwikkelingen vragen van een Zuid-Hollands Landschap wendbaarheid en pro-actief gedrag. De organisatie heeft zich de afgelopen jaren in die richting

ontwikkeld, zoals bijvoorbeeld zichtbaar in 'ZHL 2.0', en is verder geprofessionaliseerd. Het bestuur wil de organisatie, het management team en de toekomstige directeur-bestuurder de ruimte en flexibiliteit geven voor deze grotere verantwoordelijkheid. Ook voor vergroting taakscheiding en transparantie acht het bestuur de overgang naar een Raad van Toezicht gewenst. Het bestuur heeft de voorgenomen wijziging met de Natuur Wetenschappelijke Commissie (NWC) besproken die omgevormd zal worden naar een Adviesraad. In 2019 zal deze overgang worden geëffectueerd. In afwachting van een kleinere RvT met een aangepaste samenstelling, zijn de twee opengevallen posities in het bestuur voorlopig aangehouden.

Op de aandachtspunten voor de bestuursvergadering uit de zelfevaluatie 2017, namelijk compacte agenda, meer reflectie en strategische discussie en betere inhoudelijke voorbereiding van agendapunten, is in 2018 duidelijk vooruitgang geboekt. Stelselmatige terugkoppeling van voorzitter, voorzitter financiële commissie en directeur is als vast agendapunt belegd in de vergaderingen. De werkgeversrol is vormgegeven door het voeren van een serie gesprekken met de directeur, OR en MT door een delegatie van het bestuur.

Het bestuur heeft in 2018 vijf keer vergaderd, de Financiële Commissie eveneens regelmatig. Belangrijke strategische onderwerpen – naast de verandering van het bestuursmodel – waren de verwerving van en samenwerking in de Bonnenpolder, de deelname aan de coöperatie Buytenland van Rhoon, de overgang van de Vijfheerenlanden naar de provincie Utrecht, de voortgang in de uitvoering van het opstallenbeleid, de actualisatie van de beheerplancycclus in het kader van de SNL certificering en het opstellen van een risicoregister voor het Zuid-Hollands Landschap. Er is voor 2019 een nieuwe accountant geselecteerd, gesproken over de huisvesting van het hoofdkantoor (afloop contract Meisjeshuis eind 2019), grootschalige investering maaiveldverlaging Spanjaards Duin en aanpassing omgang continuïteit-reserve naar 5,4 miljoen voor de komende jaren.

Het bezoek in september van de Raad van Toezicht van Drents Landschap is zeer gewaardeerd en was leerzaam, onder andere in het kader van het bestuursmodel en zal in 2019 met een tegenbezoek aan landschap Overijssel worden beantwoord.

Beloningsbeleid

Het Zuid-Hollands Landschap wordt geleid door 1 directeur. Deze is eindverantwoordelijk voor het beleid en de realisatie van de doelstellingen. De directeur ontving in 2018 een beloning conform de cao. Aangezien de directeur in 2018 diverse collega's heeft moeten vervangen en belangrijke veranderingsprocessen heeft weten door te voeren, heeft het bestuur hem een eenmalige gratificatie van € 500 euro netto toegekend. Het bestuur verricht haar activiteiten onbezoldigd en komt in aanmerking voor een kilometervergoeding. Er

zijn geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt aan de directeur en de bestuurders. De bestuurders van het Zuid-Hollands Landschap ontvangen conform de statuten geen bezoldiging.

De bruto beloning van de directeur o.b.v. een part-time percentage van 100% en een 37-urige werkweek bedroeg in 2018 € 98.703 (€ 138.024 incl. werkgeverslasten). Het jaarincome van de directeur van € 98.703 blijft substantieel onder het maximum van € 153.080 volgens de GDN Beloningsregeling voor 2018. Ook de wetgeving met betrekking tot de WNT (Wet Normering Topinkomens) is getoetst hoewel het Zuid-Hollands Landschap daar feitelijk niet aan gehouden is omdat het een Anbi-stichting betreft met minder dan 50% subsidie.

De belastbare vergoeding en bijtelling betreffen de bijtelling wegens privé gebruik van de bedrijfsauto. Aan de directeur is geen lening, voorschot of garantie verstrekt.

CAO Bos en Natuur

Voor het Zuid-Hollands Landschap geldt de CAO Bos en Natuur.

Gedragscodes en Richtlijnen

Wij onderschrijven de Code Goed Bestuur (de Code Wijffels), de Richtlijn 650 (onderdeel van richtlijnen voor de jaarverslaggeving van de Raad voor de jaarverslaggeving), de Gedragscode van Goede Doelen Nederland en het CBF-keurmerk.

Samenstelling bestuur met hoofd- en nevenfunctie (per januari 2018) Stichting Het Zuid-Hollands Landschap

de heer M.R. de Boer, Leiden

Hoofdfunctie

- Directeur Openbare Orde en Veiligheid
Gemeente Amsterdam

Relevante (neven)functies

- Lid van het curatorium van Stichting Huis te Warmond

mevrouw M.Y. van Duijn, Rotterdam

Hoofdfunctie

- Vicevoorzitter Bestuur Antes Holding BV
(Parnassia Groep)

Relevante (neven)functies

- Vice voorzitter bestuur Bavo Europort
- Bestuurslid ESPRI (Epidemiological and Social
Psychiatric Research Institute)
- Bestuurslid ROAZ ZWN
(Regionaal Overleg Acute Zorg Zuid West Nederland)

mevrouw mr. F.M. Konijnenberg, Rotterdam
secretaris tot 01-09-2018

Hoofdfunctie

- Notaris Notariskantoor F.M. Konijnenberg

Relevante (neven)functies

- Geen relevante nevenfuncties

mevrouw ir. A.N. Papma, Monster
secretaris per 01-09-2018

Hoofdfunctie

- Eigenaar Adrie Papma Support

Relevante (neven)functies

- Voorzitter Regiegroep Food and Business Knowledge
Platform, Ministerie van Buitenlandse Zaken

mevrouw K.T.L. Prak, Berkenwoude
tot 01-09-2018

Hoofdfunctie

- Eigenaar De Rode Mus bessenkwekerij

Relevante (neven)functies

- Secretaris Stichting Streekfonds Krimpenerwaard

de heer R.F.M. Ruijgrok, Delft

Hoofdfunctie

- Manager Verenigingen & Stichtingen bij Bank ten Cate

Relevante (neven)functies

- Geen relevante nevenfuncties

de heer T.J. Slob, Noordeloos

Hoofdfunctie

- Boer

Relevante (neven)functies

- Voorzitter van De Natuurweide
- Voorzitter van stuurgroep Aanvullende Normen
voor de biologische melkveehouderij
- Gemeenteraadslid in de gemeente Giessenlanden
vanuit het CDA
- Gezamenlijk bestuurlijk trekker van de Leertuin
Agrarische Economie en Duurzaamheid in het
samenwerkingsverband Alblasserwaard/Vijfherenlanden

de heer prof. dr. A.N. van der Zande, Gouda
Voorzitter

Relevante (neven)functies

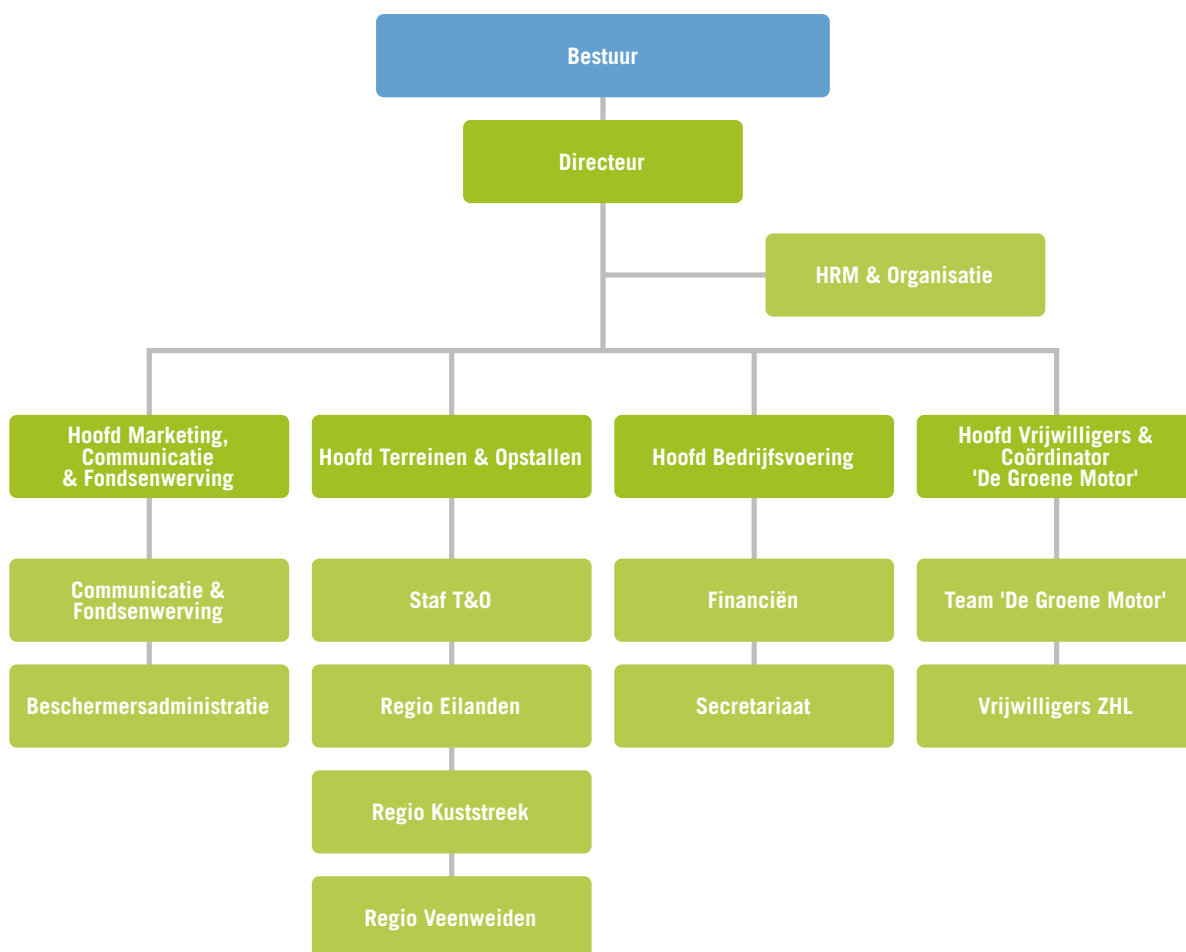
- Chairman van het Supervising Committee
van Wetlands International te Ede
- Lid van de Raad voor de Leefomgeving en
Infrastructuur (Rli)
- Bestuurslid van de Stichting Veenweiden Innovatie
Centrum (VIC) te Zegveld
- Lid van de ad hoc Adviescommissie Van Vollenhoven
over Nationale Parken
- Voorzitter van de Technische Commissie Bodembeheer
(TCB)
- Voorzitter van de Stichting Nationale Database
Flora en Fauna (NDFF)
- President van de International Association of Public
Health Institutes (IANPHI)

Organisatie

De organisatie heeft zich sinds 2017 verder doorontwikkeld waarbij diverse vacatures uiteindelijk alsnog ingevuld konden worden. De organisatie heeft anderzijds ook met uitstroom te maken mede als gevolg van de gunstige economische ontwikkeling in 2018. De stichting Landschap en Erfgoed Zuid-Holland is in 2018 conform planning opgeheven. Het ziekteverzuim is relatief hoog wat door directie en personeels-beleid nauwlettend wordt gevolgd. Begin 2019 is hierover overleg met de bedrijfsarts geweest waarbij geen structurele patronen zijn geconstateerd.

Het kader van de organisatie heeft ook in 2018 een aantal wisselingen doorgemaakt. Het Hoofd bedrijfsvoering heeft voortijdig haar functie beëindigd en het regiohoofd Kuststreek heeft de overstap gemaakt naar het Utrechts Landschap als hoofd Terreinbeheer. Het afdelingshoofd Terreinen en Opstallen van het Zuid-Hollands Landschap is eind 2018 langdurig uitgevallen en begin 2019 begonnen met zijn re-integratie.

Hieronder volgt een beknopt organigram van de organisatie.

1.6 Communicatie met belanghebbenden

De Stichting het Zuid-Hollands Landschap streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in vrijwilligers en medewerkers, beschermers, schenkers, testateurs, relaties, bedrijven, overheden, particulieren, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen. De inhoud en kwaliteit van de verstrekte informatie wordt door de leidinggevendenden gewaarborgd.

De specifieke doelgroepen worden met diverse communicatiemiddelen zoals het kwartaalblad, het jaarverslag en de samenvatting van het jaarverslag, de website, persberichten, nieuwsbrieven, social media en door deelname aan diverse overlegorganen en samenwerkingsverbanden geïnformeerd. Het communicatiebeleid van de stichting is erop gericht om optimale relaties te hebben met belanghebbenden en hen gericht te informeren, bijvoorbeeld over natuur- en landschapsbelangen en de activiteiten van de stichting, de ontwikkelingen in de natuurgebieden en de besteding van de ontvangen gelden.

De informatieverstrekking vindt door de verantwoordelijke afdelingen en de regio's plaats via verschillende uitingen gericht op de relevante doelgroep zoals beleidsnota's, publicaties, overleggen met overheden, deelname aan netwerken en overlegorganen. Om daarnaast goed te kunnen voorzien in de informatiebehoeften van de belanghebbenden, zijn de diverse algemene communicatie-uitingen zoals het kwartaalblad, de folders en de website ondergebracht bij de afdeling Marketing, Communicatie & Fondsenwerving. De middelen worden ingezet om elkaar te versterken. Belanghebbenden kunnen op één telefoonnummer en één algemeen e-mailadres terecht.

De stichting beschikt over een vastgelegde procedure om eventuele klachten correct af te handelen. Tijdens de jaarlijkse Vergadering van Beschermers bestaat de mogelijkheid tot het (schriftelijk) indienen van vragen. In 2018 waren er ca. 18 beschermers aanwezig. Zij zijn door de voorzitter van het bestuur geïnformeerd over de voorgenomen overgang naar een raad van Toezicht wat men graag ondersteunt. De jaarlijkse Vergadering van beschermers zal in de toekomst waarschijnlijk komen te vervallen.

1.7 Verwachte gang van zaken

De ontwikkelingen gaan vlug en zijn op voorhand moeilijk in te schatten. De aanzienlijke bouwopgave en de aantrekkende economie zullen waarschijnlijk een verdere aanslag betekenen voor de karakteristieke Zuid-Hollandse Landschappen. De aanstaande provinciale statenverkiezingen en waterschap verkiezingen kunnen voor een andere politieke koers zorgen wat zowel kansen als bedreigingen kan opleveren. Het aantal donateurs stijgt maar het is iedere dag hard werken om het aantal op peil te houden. De meerjarige subsidie van De Groene Motor loopt eind 2019 af en zal vernieuwd moeten worden. De provincie heeft eind 2018 haar nieuwe beleidsvisie Groen Blauwe Rijke leefomgeving vastgesteld, waar participatie en daarmee ondersteuning van vrijwilligers goed verankerd is. Het is op dit moment uiteraard nog niet te voorspellen of dat ook zal leiden tot een verlening van de Groene Motor subsidie hoewel de ambtelijke voortekenen er gunstig uit zien.

1.8 Maatschappelijke aspecten van ondernemen

Vanuit de statuten is het Zuid-Hollands Landschap een maatschappelijk verantwoorde organisatie. Het Zuid-Hollands Landschap beheert en beschermt natuur, landschap en cultuurhistorie en ondersteunt vele vrijwilligersgroepen. Het Zuid-Hollands Landschap is een organisatie die met een vernuftig opgezette strategie aan communicatie, marketing en fondsenwerving doet. De bedrijfsvoering is steeds meer gericht op duurzaam werken: zo bestaat bijvoorbeeld een deel van het wagenpark uit hybride auto's, worden financiële middelen weggezet in duurzame beleggingen, wordt er geïnvesteerd in zonnepanelen op ons bezoekerscentrum Tenellaplas en wordt zoveel mogelijk papierarm gewerkt.

2. Jaarrekening

De jaarrekening bestaat uit de volgende onderdelen:

- Vaststelling en goedkeuring jaarrekening
- Balans per 31 december per verslagjaar
- Staat van baten en lasten over verslagjaar
- Resultaatbestemming over verslagjaar
- Kasstroomoverzicht over verslagjaar
- Toelichting jaarrekening
- Toelichting op de balans
- Reserves en fondsen
- Toelichting op de staat van baten en lasten
- Overige gegevens

Vaststelling en goedkeuring jaarrekening

Het bestuur van de Stichting 'Het Zuid-Hollands Landschap' heeft de jaarrekening en het bijbehorende bestuursverslag, inclusief verantwoordingsverklaring van het jaarverslag, goedgekeurd op 17 april 2019.

Balans per 31 december 2018

(Na resultaatbestemming)

	31 DECEMBER 2018	31 DECEMBER 2017
ACTIVA		
x € 1.000		
Materiële vaste activa [1]	764	702
Financiële vaste activa [2]	11	11
	776	713
Vorraden [3]	11	9
Vorderingen en overlopende activa [4]	2.747	2.078
Effecten [5]	5.115	6.058
Liquide middelen [6]	5.477	5.325
	13.351	13.470
Totaal	14.127	14.183

PASSIVA

x € 1.000

RESERVES EN FONDSSEN

Reserves

• Continuïteitsreserve [7]	5.367	4.956
• Bestemmingsreserves [8]	3.872	4.340
	9.238	9.296

Fondsen

• Bestemmingsfondsen [9]	2.663	2.957
	2.663	2.957

Voorzieningen [10]	26	20
Schulden en overlopende passiva [11]	2.200	1.909
Totaal	14.127	14.183

Staat van baten en lasten over 2018

x € 1.000

	WERKELIJK 2018	BEGROOT 2018	WERKELIJK 2017
BATEN			
BATEN [12]			
• Baten van particulieren	1.468	1.400	1.369
• Baten van bedrijven	108	80	761
• Baten van loterijorganisaties	1.696	1.125	1.125
• Baten van subsidies van overheden	3.134	2.246	2.723
	6.407	4.851	5.977
• baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1.514	1.014	1.028
• Overige baten	324	77	576
Som van de baten	8.245	5.942	7.581

LASTEN

BESTEED AAN DOELSTELLINGEN [13]

• Natuurbeheer	1.065	1.111	1.180
• Monitoring	116	103	78
• Kwaliteitsborging	45	115	53
• Waterschapslasten	34	59	43
• Recreatie	292	362	373
• Communicatie	391	459	401
• Ontwikkeling	168	195	169
• Beheer objecten	472	512	407
• Opstallen	326	253	335
• Beheeradministratie	146	84	97
• De Groene Motor	465	547	566
• Vrijwilligers	95	44	0
• Projecten	3.409	828	2.488
	7.024	4.672	6.189
Wervingskosten [14]	345	485	504
Kosten beheer en administratie [15]	1.024	981	1.073
Onderhanden werken	-38	0	-85
Som van de lasten	8.354	6.138	7.681
Saldo voor financiële baten en lasten	-110	-196	-100
Saldo financiële baten en lasten [16]	-243	57	302
Saldo van baten en lasten	-352	-139	202

Resultaatbestemming

x € 1.000

	WERKELIJK 2018	BEGROOT 2018	WERKELIJK 2017
Saldo van baten en lasten	-352	-139	202
Bestemming saldo van baten en lasten:			
Toevoeging/onttrekking aan:			
• Continuïteitsreserve	410	72	-903
• Bestemmingsreserves	-468	0	661
• Bestemmingsfondsen	-294	-211	444
	-352	-139	202

Voor een nadere onderverdeling verwijzen wij u naar de toelichting op de balans

Kasstroomoverzicht over 2018

x € 1.000 (Volgens de indirecte methode)

	2018	2017
KASSTROOM UIT OPERATIONELE ACTIVITEITEN		
Bedrijfsresultaat	-352	202
Aanpassingen voor:		
Afschrijvingen	135	191
Mutatie voorzieningen	6	-1
	140	190
Verandering in werkkapitaal:		
Voorraden en onderhanden werk	-2	-1
Vorderingen en overlopende activa	-669	86
Effecten	942	-780
Kortlopende schulden (excl. schulden aan kredietinstellingen)	290	-194
	562	-889
Kasstroom uit bedrijfsoperaties		
	350	-496
Opbrengst van vorderingen die tot de vaste activa behoren en van effecten	-	-
Rentebaten en soortgelijke opbrengsten	-	-
Waardeveranderingen van vorderingen die tot de vaste activa behoren en van effecten	-	-
Rentelasten en soortgelijke kosten	-	-
Bijzondere baten & lasten	-	-
Correcties	-	1
	-	1
Kasstroom uit operationele activiteiten		
	350	-495
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Investerings in materiële vaste activa	-218	-364
Desinvesteringen in materiële vaste activa	21	217
Mutaties overige financiële vaste activa	-	-0
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
	-198	-147
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		
Mutatie langlopende schulden	-	-
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	-	-
Mutatie geldmiddelen		
	153	-642
Toelichting op de geldmiddelen		
Stand per 1 januari	5.325	5.967
Mutatie geldmiddelen	153	-642
Stand per 31 december		
	5.477	5.325

3. Toelichting jaarrekening

3.1 Algemeen Richtlijnen/keurmerken

De jaarrekening 2018 is ingericht conform de Richtlijn 650 Fondsenwervende Instellingen. De richtlijn vormt een essentieel onderdeel van de beoordelingen die worden verricht door het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF) in het kader van het CBF-Keur.

Vergelijking met voorgaande jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar.

Afrondingen

Over het algemeen zijn de getallen in deze jaarrekening afgerond in duizenden euro's. Hierdoor kunnen er verschillen ontstaan met de totaalstelling als de afzonderlijke reeds afgeronde getallen worden opgeteld.

Schattingen

Om de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening te kunnen toepassen, is het nodig dat de directie zich over verschillende zaken een oordeel vormt en schattingen maakt die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten.

Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa

Op iedere balansdatum wordt beoordeeld of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroomgenererende eenheid waartoe het actief behoort. Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde.

Valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's. Vorderingen, schulden en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per balansdatum. Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode worden in de jaarrekening verwerkt tegen de koers van afwikkeling. Eventuele koersverschillen worden opgenomen in de staat van baten en lasten.

3.2 Grondslagen voor balanswaardering Algemeen

De waardering van activa en passiva vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij de desbetreffende grondslag voor de specifieke balanspost anders wordt vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

Materiële vaste activa

Direct in gebruik voor de doelstelling

- Natuurterreinen: De terreinen worden als p.m. verantwoord.
- Opstallen: De opstallen zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs verminderd met de afschrijvingen. De afschrijvingen worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs.
- Vakantiewoningen: De Stichting Zuid-Hollands Landschap bezit twee vakantiewoningen die via een intermediair worden verhuurd aan particulieren.

Bedrijfsmiddelen

- Machines en dienstauto's: De machines en dienstauto's zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs verminderd met de afschrijvingen. De afschrijvingen worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs.
- Inventaris: De inventaris bestaat uit kantoormeubilair, computerapparatuur en software. De inventaris is gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs verminderd met de afschrijvingen. De afschrijvingen worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs.

De afschrijvingspercentages zijn vastgesteld aan de hand van de verwachte economische levensduur van de bedrijfsmiddelen.

Financiële vaste activa

De obligaties van de Stichting Huis te Warmond zijn op grond van hetgeen in de statuten van de Stichting Huis te Warmond is bepaald en de hiermee samenhangende beperkte verhandelbaarheid, gewaardeerd tegen nominale waarde.

Vorraden

De voorraden in het kader van de doelstelling bestaan uit artikelen die voor de verkoop zijn bestemd. De voorraden zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs of vervaardigingswaarde.

Vorderingen

De vorderingen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor eventuele oninbaarheid van vorderingen wordt een voorziening getroffen. In 2018 is er geen voorziening voor oninbaarheid van vorderingen (waaronder debiteuren) opgenomen.

Effecten

De aandelen en obligaties zijn gewaardeerd tegen de actuele waarde, zijnde de geldende koersen per 31 december 2018. Liquide middelen die worden aangehouden en beschikbaar zijn om te beleggen zijn integraal onderdeel van de beleggingsportefeuille.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Reserves en fondsen

De reserves, fondsen en schulden zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Voorzieningen

Jubileumvoorziening

Dit betreft een voorziening voor toekomstige jubileumuitkeringen. De voorziening betreft de contante waarde van de in de toekomst uit te keren jubileumuitkeringen. De berekening is gebaseerd op gedane toezeggingen, blijfkans en leeftijd.

Voorziening groot onderhoud

De voorziening ter gelijkmatige verdeling van lasten voor groot onderhoud van gebouwen wordt bepaald op basis van de te verwachten kosten over een reeks van jaren. De voorziening wordt lineair opgebouwd. Het uitgevoerde onderhoud wordt ten laste van deze voorziening gebracht.

3.3 Grondslagen voor waardering van de staat van baten en lasten

Algemeen

Baten en lasten worden bepaald met inachtneming van de hiervoor reeds vermelde grondslagen van waardering en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben. Winsten worden verantwoord in het jaar waarin de prestaties zijn verricht en afgerond. Verliezen worden in aanmerking genomen in het jaar waarin deze voorzienbaar zijn.

Baten en lasten van activiteiten, welke per balansdatum nog niet zijn afgerond, worden verantwoord als respectievelijk vooruit ontvangen en vooruitbetaald.

Baten

Baten uit erfstellingen en legaten worden verantwoord in het boekjaar, waarin de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. In de praktijk betekent dit dat deze worden opgenomen op het moment dat de gelden zijn ontvangen.

Lasten

De lasten worden toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Afschrijvingen

De afschrijvingen zijn berekend door middel van vaste percentages van de aanschafwaarde, op basis van de verwachte economische levensduur. Boekwinsten en -verliezen bij verkoop van de vaste activa zijn begrepen onder de afschrijvingen. Boekwinsten echter alleen voor zover deze niet in mindering zijn gebracht op investeringen.

Financiële baten en lasten

De financiële baten en -lasten betreffen de op de verslagperiode betrekking hebbende renteopbrengsten en -kosten van uitgegeven en ontvangen leningen en tegoeden.

3.4 Grondslagen voor balanswaardering

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de indirecte methode. Kasstromen in vreemde valuta worden omgerekend tegen een geschatte gemiddelde koers. Rentebaten en soortgelijke opbrengsten, alsmede rentelasten en soortgelijke kosten, worden opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten.

Toelichting op de balans

x € 1.000

ACTIVA

VASTE ACTIVA

MATERIËLE VASTE ACTIVA [1]

Het verloop van de materiële vaste activa wordt als volgt weergegeven:

	DIRECT IN GEBRUIK VOOR DE DOEL-STELLING	BEDRIJFS- MIDDELEN	TOTAAL HUIDIG BOEKJAAR	TOTAAL VOORGAAND BOEKJAAR
Boekwaarde per 1 januari	290	412	702	746
Investeringsen	0	218	218	364
Desinvesteringsen	0	-21	-21	-217
Afschrijvingen	-21	-114	-135	-191
	-21	83	63	-45
Boekwaarde per 31 december	269	496	764	702

Voor een gedetailleerd overzicht van de materiële vaste activa verwijzen wij u naar de bijlagen.

AFSCHRIJVINGSPERCENTAGES

- Direct in gebruik voor de doelstelling 0-5%
- Bedrijfsmiddelen 10-33%

De activa betreffende de 'direct in gebruik voor de doelstelling' bestaan uit:

A. NATUURTERREINEN

(in eigendom of met beperkte rechten)

	2018 HECTARE	2017 HECTARE
Stand per 1 januari	4.605	4.589
Mutaties		
• Eigendom	57	16
• Beheer	-4	-16
• Erfpacht	0	17
• correctie CMSI	96	
Stand per 31 december	4.754	4.605

B. OPSTALLEN

De bezittingen die rechtstreeks in gebruik zijn voor de doelstelling betreffen woningen en regiokantoren die de Stichting Het Zuid-Hollands Landschap zonder subsidie heeft aangekocht of gebouwd.

Toelichting op de balans

x € 1.000

FINANCIËLE VASTE ACTIVA [2]	31-12-18	31-12-17
Effecten		
Obligaties St. Huis te Warmond	11	11
	11	11

Dit bezit betreft 5 obligaties van nominaal € 2.269,= in de Stichting Huis te Warmond. Deze stichting heeft ten doel de instandhouding en exploitatie van het op het landgoed Huys Te Warmont gelegen kasteel. De Stichting Het Zuid-Hollands Landschap heeft het eerste recht van koop op alle 24 uitgegeven obligaties. De houders van de obligaties zijn gezamenlijk eigenaar van het kasteel. De obligaties hebben, evenals in voorgaande jaren, geen rente opgebracht. De obligaties van Stichting Huis te Warmond zijn in 2019 verkocht.

VLOTTENDE ACTIVA	31-12-18	31-12-17
VOORRADEN [3]		
Direct beschikbaar voor de doelstelling		
Winkelvoorraad Bezoekerscentrum Tenellaplas	8	7
Winkelvoorraad promotieteam	2	2
	11	9

De voorraden betreffen de winkelvoorraad. De winkelvoorraden betreffen artikelen voor de verkoop zoals boeken, kaarten en educatiematerialen. De voorraden zijn per einde verslagjaar geïnventariseerd.

VORDERINGEN EN OVERLOPENDE ACTIVA [4]	31-12-18	31-12-17
Debiteuren	476	85
Overige vorderingen en overlopende activa	2.271	1.993
	2.747	2.078

Debiteuren	31-12-18	31-12-17
Nominale waarde	476	85
	476	85

Een voorziening voor oninbare debiteuren wordt niet noodzakelijk geacht.

Overige vorderingen en overlopende activa	31-12-18	31-12-17
Ministerie RVO (subsidieregeling Natuur en Landschap)	1.874	1.662
Provincie Zuid-Holland (subsidieregeling De Groene Motor en Recreatie)	190	142
Vooruitbetaalde bedragen	21	21
Nog te ontvangen bedragen	186	135
Onderhanden projecten	0	33
	2.271	1.993

EFFECTEN [5]	31-12-18		31-12-17	
	€	%	€	%
Beleggingsportefeuille				
Aandelen	2.079	41%	2.665	44%
Alternatieve beleggingen	244	5%	243	4%
Obligaties	2.007	39%	1.923	32%
Voor belegging beschikbare middelen	786	15%	1.227	20%
	5.115	100%	6.058	100%

Toelichting op de balans

x € 1.000

LIQUIDE MIDDELEN [6]	31-12-18	31-12-17
Banktegoeden	5.472	5.320
Kas	3	3
Kruisposten	2	2
	5.477	5.325

De liquiditeiten worden kortlopend uitgezet tegen een zo hoog mogelijke rente. Dit betekent dat er regelmatig gewisseld wordt van rekening.

PASSIVA

CONTINUÏTEITSRESERVE [7]	31-12-18	31-12-17
Stand per 1 januari	4.956	5.860
Mutatie	410	-903
Stand per 31 december	5.367	4.956

De continuïteitsreserve is bedoeld als buffer om kosten van de werkorganisatie te kunnen doorbetalen als de Stichting Het Zuid-Hollands Landschap met grote calamiteiten wordt geconfronteerd. De hoogte van deze reserve wordt voor de periode 2017 tot en met 2019 bepaald, conform het besluit van de financiële commissie, door de begrote kosten van de werkorganisatie (exclusief werk derden) van het jaar n+1 te vermenigvuldigen met een factor 1,25. De begrote kosten van de werkorganisatie over 2019 zijn ca. € 4.293.219 waardoor de maximale ontnuïteitsreserve per ultimo 2018 € 5.366.524 bedraagt.

BESTEMMINGSRESERVES [8]	31-12-18	31-12-17
Aankoop en beheer nieuwe terreinen	1.795	1.854
Egalisatie beleggingsresultaat	0	151
Optimalisatie beheerplannen	270	270
Strategische investeringen	376	339
Verbinden met mensen	1.431	1.726
	3.872	4.340

De bestemmingsreserves zijn reserves waarvoor het Bestuur de bestemming heeft aangewezen. In de bestemmingsreserves hebben zich de volgende mutaties voorgedaan:

AANKOOP EN BEHEER NIEUWE TERREINEN	31-12-18	31-12-17
Stand per 1 januari	1.854	1.832
Mutatie	-59	21
Stand per 31 december	1.795	1.854

Het Zuid-Hollands Landschap heeft in de afgelopen jaren diverse grote legaten ontvangen. Een deel van het beschikbare bedrag zal specifiek worden ingezet voor de verwerving van natuur. De mutatie in 2018 heeft betrekking op de saldi van baten en lasten van diverse aan- en verkoopgebieden zoals de Crezeepolder, Veenweidepark, percelen Ouddorp e.a.

EGALISATIE BELEGGINGSRESULTAAT	31-12-18	31-12-17
Stand per 1 januari	151	0
Mutatie	-151	151
Stand per 31 december	0	151

Dit reserve is ingericht om de pieken en dalen van het beleggingsresultaat te normaliseren en hierdoor minder bepalend worden voor het resultaat van de stichting. Jaarlijks is de doelstelling om het resultaat minimaal 2x het percentage van de inflatie te laten zijn. Voor het jaar 2018 is de inflatie 1,99 % en het netto beleggingsresultaat negatief 4,99%. De doelstelling is dus niet behaald. De uitputting van deze reserve is geheel besteed aan de dekking van het negatieve beleggingsresultaat van ruim € -266.000.

OPTIMALISATIE BEHEERPLANNEN	31-12-18	31-12-17
Stand per 1 januari	270	0
Mutatie	0	270
Stand per 31 december	270	270

De doelstelling van deze reserve betreft het optimaliseren van bestaande beheerplannen. Dit vat zich samen in aanpassingen in de beheercyclus, inclusief een nieuwe meerjarenplanning en het wegwerken van de achterstanden met betrekking tot verlopen beheerplannen. Met de komst

van het beheersysteem CMSi is de verwachting dat in 2019 een begin kan worden gemaakt met het inlopen van de achterstanden op het gebied van beheerplannen.

STRATEGISCHE INVESTERINGEN	31-12-18	31-12-17
Stand per 1 januari	339	0
Mutatie	36	339
Stand per 31 december	376	339

De doelstelling van deze reserve betreft het toekomstbestendig maken en houden van de statutaire doelstelling van de stichting door te anticiperen op kansen die voor het Zuid-Hollands Landschap belangrijk zijn in haar ontwikkeling. Dat kan zijn vanwege politieke veranderingen of ontwikkelingen waar wij vanuit strategisch oogpunt op moeten reageren. Voorbeelden vanuit het recente verleden zijn Nationaalpark Hollandse Duinen, Rivier als Getijdenpark, Buytenland van Rhooon etc. Ook in het geval van het beperken van (imago)schade kan een beroep worden gedaan op deze reserve voor extra inzet van mensen en middelen. Veelal zijn de kosten die gemoeid gaan met deze onderwerpen niet voorzien of opgenomen in de reguliere begroting. De activiteiten kunnen echter wel substantieel bijdragen aan de strategische doelstellingen van de organisatie. Om de flexibiliteit van de organisatie te vergroten is aan het saldo van 2017 een bedrag van €36.000 toegevoegd, hetgeen uiteindelijk leidt tot een totaal van ruim € 376.000. Het bestuur wordt jaarlijks geïnformeerd over de uitputting van dit reserve.

VERBINDEN MET MENSEN	31-12-18	31-12-17
Stand per 1 januari	1.726	1.847
Mutatie	-295	-121
Stand per 31 december	1.431	1.726

Uit het bedrag van de erfenissen wordt naast verwerving van terreinen geld gereserveerd om een extra impuls te geven aan het "verbinden met mensen". In 2018 is per saldo een bedrag van ruim €295.000 op deze reserve gemuteerd. Het betreft acties die vanuit de regio invulling geven aan het laten beleven van natuur in onze gebieden. In hoofdstuk 4 is een overzicht opgenomen van de projecten die uit deze reserve zijn gefinancierd.

BESTEMMINGSFONDSEN [9]	31-12-18	MUTATIE	31-12-17
Beheer Opstallen	268	-98	366
Veenweiden en Rietland	29	10	19
Beheer Objecten Derden	37	-3	40
Beheer Elfenbaan	1.077	-22	1.099
Beheer Ockenburgh	365	75	290
Beheer Spanjaards Duin	374	-98	472
Beheer Berestijn	34	5	29
Beheer Zandmotor	26	23	4
Beheer Dixhoorndriehoek	120	-18	138
Beheer Scharperswijk	93	-15	108
Aankopen VSB	0	-132	132
Regionaal Belang Voorne	87	0	87
Beheer Hollandse IJssel	152	-20	173
	2.663	-294	2.957

BEHEER OBJECTEN DERDEN	MUTATIE
Kaapduin	-10
De Schans	-1
Eiland Brieneoord	-1
Heemtuint Krimpen	-4
Watergang Mildenburg	-1
Oostvlietpolder 't Vogelhof	11
Vosse en Weerlanderpolder	-8
APM	-14
Biodiversiteit Groene Strand	25
	-3

Toelichting op de balans

x € 1.000

In de fondsen zijn de gelden ondergebracht waaraan door derden een bestemming is gegeven. Het Zuid-Hollands Landschap kent alleen bestemmingsfondsen, die een omschreven doel hebben.

FONDS BEHEER OPSTALLEN

Het Fonds Beheer Opstallen is ingesteld om uit het rendement het onderhoud van de opstallen te financieren. De provincie Zuid-Holland heeft bijgedragen aan de vorming van dit fonds door geen aanspraak te maken op het deel van de verkoopopbrengst van opstallen dat conform de Algemene subsidie verordening Zuid-Holland aan de provincie toekomt, onder het beding dat deze gelden worden toegevoegd aan het Fonds Beheer Opstallen. De mutatie in 2018 bestaat uit het saldo van de baten en lasten van uitgevoerde activiteiten (verkoop Monsterseweg en asbestsanering Duinstraat 5). Daarnaast is vanuit het surplus van de continuïteitsreserve (als gevolg van de maximering) een bedrag van €100.000 gedoteerd aan dit fonds.

FONDS VEENWEIDEN EN RIETLAND

Gedurende 10 jaar zal er in de periode van 2009 tot 2019 een bedrag van € 10.000,= worden geschonken door een particulier. De gelden in dit fonds zullen worden besteed aan natuurprojecten in natte (veenweiden) gebieden zoals de Krimpenerwaard en aangrenzende polders, boezemlanden en uiterwaarden. De Stichting Het Zuid-Hollands Landschap bepaalt de keuze van de uit te voeren projecten. Voor 2018 is de dotatie opgenomen.

FONDS BEHEER OBJECTEN DERDEN

Het Fonds Beheer Objecten Derden is ingesteld als egalitatiefonds voor het beheer van terreinen van derden. De bijdragen van derden die voor het onderhoud van deze gebieden worden ontvangen, dienen ter dekking van de beheerkosten. Voor een specificatie van het saldo wordt verwezen naar hoofdstuk 4.

FONDS BEHEER ELFENBAAN

Het Fonds Beheer Elfenbaan is ingesteld om de van Rijkswaterstaat ontvangen bedragen in 1999 en 2006 van in totaal € 1.675.252,= en het rendement over dit bedrag de beheerkosten van De Elfenbaan, de ecologische verbindingstrook langs de Rijksweg Leiden-Bodegraven (N11), gedurende een periode van 30 jaar, te voldoen. De Elfenbaan is sinds 1997 bij het Zuid-Hollands Landschap in beheer. Met Rijkswaterstaat is overeengekomen dat dit kapitaal niet wordt belegd in de beleggingsportefeuille.

FONDS BEHEER OCKENBURGH

Het Fonds Beheer Ockenburgh is ingesteld om van het rendement van het door de provincie Zuid-Holland ontvangen kapitaal van € 104.688,= de beheerkosten te voldoen. Met de Provincie is overeengekomen dat het niet is toegestaan dat een tekort op de beheerkosten in mindering wordt gebracht op het fonds. In 2011 is het Fonds Hyacintenbos samengevoegd met het onderhoudsfonds van het nabijgelegen landgoed Ockenburgh.

FONDS BEHEER SPANJAARDSDUIN

In 2010 is een beheersovereenkomst afgesloten met Rijkswaterstaat voor een periode van 30 jaar. De afkoop som voor de financiering van het beheer bedroeg € 765.000,=. Met Rijkswaterstaat is overeengekomen dat de gelden niet zullen worden belegd. In 2018 is het bedrag dat ten laste gaat van het fonds uitgekomen op € 98.000. Het saldo is per ultimo 2018 lager dan was gepland als gevolg van niet gecalculerde kosten ten behoeve van de monitoring van het gebied en het jaarlijks herstel van de hekwerken. Het Zuid-Hollands Landschap is met Rijkswaterstaat in overleg over de snellere uitputting van dit fonds.

FONDS BEHEER BERESTEIJN

Sinds 1 mei 2010 voert het Zuid-Hollands Landschap in opdracht van ontwikkelingsmaatschappij Amvest het onderhoud van het parkgedeelte op Landgoed Beresteijn te Voorschoten. In dit kleine landgoed zal een woongebied met zorgcomponent worden ontwikkeld. Zolang er op het landgoed nog geen concrete ontwikkeling plaatsvindt, zal het Zuid-Hollands Landschap een adviserende rol hebben in de toekomstige ontwikkeling. Daarnaast wordt geprobeerd middels beheer de belangrijkste waarden van het landgoed zichtbaar te maken. Jaarlijks is er met Amvest overleg over het beheer en onderhoud. Om verantwoording te kunnen afleggen over de uitgaven is Fonds Beheer Beresteijn opgezet.

FONDS BEHEER ZANDMOTOR

Dit fonds is sinds oktober 2011 opgezet door het Zuid-Hollands Landschap in opdracht van de Provincie Zuid-Holland. Het betreft een grote hoeveelheid opgespoten zand voor de kust van Ter Heijde. Dit pilotproject brengt naast de functie van kustbescherming ook nieuwe natuur met verrassende flora en fauna met zich mee. Om de inkomsten en de uitgaven goed te kunnen volgen is het Fonds Beheer Zandmotor opgezet. De uitputting bedroeg in 2018 € 23.000.

FONDS BEHEER DIXHOORNDRIEHOEK

Per 1 januari 2012 heeft het Zuid-Hollands Landschap de Van Dixhoorndriehoek (ca. 110 ha) in Hoek van Holland in erfpacht voor 30 jaar. De energiemaatschappijen EON en GDF Suez hebben binnen de van Dixhoorndriehoek een natuurherstelproject uitgevoerd van een paar hectaren. Voor het beheer van deze hectaren betalen zij aan de Stichting Het Zuid-Hollands Landschap een afkoopsom ineens, voor de komende 29 jaar. De afkoopsom bedraagt € 243.600,=. EON en GDF Suez betalen ieder 50%. In 2018 is van de provincie Zuid-Holland een subsidie ontvangen van €12.000. De kosten bedroegen € 30.000 en hadden betrekking op personele-, materiële- en kosten voor uitbesteding aan derden.

FONDS BEHEER SCHARPERSWIJK

Het beheer en inrichting van het in erfpacht verkregen natuurgebied Scharperswijk is door Rijkswaterstaat eenmalig afgekocht voor een periode van 10 jaar. De afkoopsom bedroeg € 120.866. Hiervan resteert per ultimo 2018 een bedrag van € 93.000.

FONDS AANKOPEN VSB

Het positieve saldo van het project 96595 Aankopen en inrichting Diefdijk VSB is toegevoegd in een apart Bestemmingsfonds om toe te zien op juiste besteding. Het VSB fonds heeft als voorwaarde gesteld dat de opbrengst van de woning (Diefdijk 26) alsmede het restant van de donatie van het VSB Fonds zullen worden aangewend voor aankoop en inrichting Diefdijk. Op deze wijze hoeft het project niet meer als onderhanden werk te worden beschouwd. In 2018 is er voor een bedrag van € 131.972 aan aankopen gerealiseerd zodat het saldo per einde 2018 op € 0 staat.

FONDS REGIONAAL BELANG VOORNE

Stichting Regionaal Belang Voorne heeft haar activiteiten gestaakt in 2017. Het saldo van vermogen is aan het Zuid-Hollands Landschap geschonken, ten behoeve van de plaatselijke gebiedsontwikkeling.

FONDS BEHEER HOLLANDSCHE IJSSEL

Het beheer en inrichting van het verkregen natuurgebied Hollandsche IJssel is door de Provincie Zuid-Holland eenmalig afgekocht voor een periode van 20 jaar. De afkoopsom bedroeg € 187.711,=. Dit bedrag is opgebouwd uit een bedrag van € 99.111,= voor het beheer en onderhoud aan de kraanbaan. Het restant ad. € 88.600,= is voor de beheerwerkzaamheden (Boele, Schanspolder en Geitenwei). In het boekjaar 2018 is voor een bedrag van €20.000 besteed aan personele kosten en de uitbesteding van werk.

Toelichting op de balans

x € 1.000

	STAND PER 1-1-2018	WERKELIJK 2018	STAND PER 31-12-2018	BEGROOT 2018	WERKELIJK 2017
RESULTAATVERDELING					
Continuïteitsreserve	4.956	410	5.367	72	-903
	4.956	410	5.367	72	-903
Bestemmingsreserves					
Aankoop en beheer nieuwe terreinen	1.854	-59	1.795	0	21
Egalisatie beleggingsresultaat	151	-151	0	0	151
Optimalisatie beheerplannen	270	0	270	0	270
Strategische investeringen	339	36	376	0	339
Verbinden met mensen	1.726	-295	1.431	0	-121
	4.340	-468	3.872	0	661
Bestemmingsfondsen					
Beheer Opstallen	366	-98	268	-80	313
Veenweiden en Rietland	19	10	29	10	-18
Beheer Objecten Derden	40	-3	37	-12	22
Beheer Elfenbaan	1.099	-22	1.077	-55	-53
Beheer Ockenburgh	290	75	365	6	52
Beheer Spanjaards Duin	472	-98	374	-30	56
Beheer Berestijn	29	5	34	-1	7
Beheer Zandmotor	4	23	26	-2	4
Beheer Dixhoorndriehoek	138	-18	120	-14	-23
Beheer Scharperswijk	108	-15	93	-16	0
Aankopen VSB	132	-132	0	0	0
Regionaal Belang Voorne	87	0	87	0	87
Beheer Hollandse IJssel	173	-20	152	-17	-3
	2.957	-294	2.663	-211	444
Totaal	12.253	-352	11.901	-139	202

Toelichting op de balans

x € 1.000

VOORZIENINGEN [10]	31-12-18	31-12-17
Jubileumvoorziening	20	19
Voorziening groot onderhoud	6	1
	26	20

JUBILEUMVOORZIENING

Stand per 1 januari	19	21
Toevoeging	4	0
Onttrekking	-3	-2
Stand per 31 december	20	19

De voorziening voor jubilea is getroffen voor toekomstige uitkeringen overeenkomstig de opgenomen bepalingen in de CAO Bos en Natuur, onderdeel De Landschappen, waarbij uitkeringen voor jubilea zijn toegezegd bij het bereiken van het 25e en 40e dienstjaar. De verplichtingen zijn per individuele medewerker bepaald, waarbij de toekomstige uitkering contant is gemaakt. In de bepaling van de voorziening is rekening gehouden met het aantal dienstjaren en de blijfkans. In 2018 hebben twee medewerkers hun 25-jarig jubileum gevierd.

VOORZIENING GROOT ONDERHOUD	31-12-18	31-12-17
Stand per 1 januari	1	0
Toevoeging	5	1
Onttrekking	0	0
Stand per 31 december	6	1

Aan de Langevelderslag 6 is in 2017 een vakantiewoning ontwikkeld. Om deze woning up-to-date te houden en juist onderhouden, zal er jaarlijks 2% van de originele aanschafwaarde worden gereserveerd in de voorziening groot onderhoud. Toekomstig groot onderhoud of modernisering van meubilair kan dan worden betaald uit deze voorziening.

SCHULDEN EN OVERLOPENDE

PASSIVA [11]	31-12-18	31-12-17
Crediteuren	809	717
Belastingen en premies sociale verzekeringen	130	66
Overige schulden en overlopende passiva	1.261	1.127
	2.200	1.910

CREDITEUREN

Nominale waarde	809	717
	809	717

BELASTINGEN EN PREMIES SOCIALE VERZEKERINGEN

Omzetbelasting	45	-26
Loonheffingen	65	64
Pensioenpremies	20	29
	130	66

OVERIGE SCHULDEN EN OVERLOPENDE PASSIVA

Reservering vakantiegeld- en dagen	183	175
Vooruitontvangen bedragen	756	795
Nog te betalen bedragen	158	157
Onderhanden projecten *	164	0
	1.261	1.127

* Voor de specificatie van onderhanden projecten wordt verwezen naar de bijlage van deze jaarrekening.

Toelichting op de balans

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Voorwaardelijke verplichtingen en belangrijke financiële verplichtingen.

HUURVERPLICHTINGEN

Huur	€ 73.500
Printers	€ 28.011
CMSI	€ 33.784
ICT	€ 97.241

Toelichting op de baten en lasten

x € 1.000

	WERKELIJK 2018	BEGROOT 2018	WERKELIJK 2017
BATEN [12]			
Baten van particulieren	1.468	1.400	1.369
Baten van bedrijven	108	80	761
Baten van loterijorganisaties	1.696	1.125	1.125
Baten van subsidies van overheden	3.134	2.246	2.723
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1.514	1.014	1.028
Overige baten	324	77	576
	8.245	5.942	7.581
BATEN VAN PARTICULIEREN			
Nalatenschappen	14	0	80
Contributies [beschermersinkomsten]	1.095	1.025	1.033
Donaties en giften	359	375	255
	1.468	1.400	1.369
BATEN VAN LOTERIJORGANISATIES			
Nationale Postcode Loterij	1.696	1.125	1.125
	1.696	1.125	1.125
Dit betreft de reguliere bijdrage van de Nationale Postcode Loterij voor het Zuid-Hollands Landschap en De Groene Motor. Het huidige contract via De12Landschappen loopt tot en met 2021.			
BATEN VAN SUBSIDIES VAN OVERHEDEN			
Natuur en landschap (SNL)	1.883	1.716	1.661
Provincie Zuid-Holland (reguliere producten)	532	530	561
Provincie Zuid-Holland (projecten)	720	0	501
	3.134	2.246	2.723
Incidentele subsidies	720	0	501
Structurele subsidies	2.414	2.246	2.222
	3.134	2.246	2.723
BATEN ALS TEGENPRESTATIE VOOR DE LEVERING VAN PRODUCTEN EN/OF DIENSTEN			
Verkoop producten *1	12	8	10
Bijdrage beheer voor objecten van derden	999	472	549
Inkomsten uit terreinen *2	503	534	469
	1.514	1.014	1.028

Toelichting op de baten en lasten

x € 1.000

	WERKELIJK 2018	BEGROOT 2018	WERKELIJK 2017
BRUTOWINSTMARGE PRODUCTEN			
Verkoop producten	16	16	20
Kostprijs producten	-4	-8	-10
	12	8	10
*1 betreffen boeken, kaarten, gadgets (via Bezoekerscentrum Tenellapas en promotieteam)			
*2 betreffen pachttopbrengsten en doorbelastingen van waterschapslasten			
OVERIGE BATEN			
Overige projectinkomsten	0	0	367
NPL naar onderhanden werk	0	0	105
Overige inkomsten	324	77	104
	324	77	576
LASTEN [13-16]			
Personeelskosten	2.552	2.435	2.513
Vrijwilligerskosten	40	54	62
Uitbesteed werk	3.263	1.790	2.381
Materieel	369	395	292
Afschrijvingskosten	135	193	215
Voorlichting, communicatie en promotie	786	402	819
Huisvestingskosten	172	186	198
Verwerving	369	0	549
Zakelijke lasten terreinen	52	47	98
Algemene kosten	654	636	639
Onderhanden werken	-38	0	-85
	8.354	6.138	7.682
VERDELING LASTEN			
Besteed aan doelstellingen	7.024	4.672	6.190
Wervingskosten	345	485	504
Kosten beheer en administratie	1.024	981	1.073
Onderhanden werken	-38	0	-85
	8.354	6.138	7.682
PERSONEELSKOSTEN			
Brutolonen en salarissen	1.889		1.689
Sociale lasten	326		275
Pensioenlasten	260		230
Overige personeelskosten	76		320
	2.552	2.435	2.513

Het personeelsbestand betrof 41 fte
(voorgaand boekjaar 39 fte)

Toelichting op de baten en lasten

x € 1.000

	WERKELIJK 2018	BEGROOT 2018	WERKELIJK 2017
OVERIGE PERSONEELSKOSTEN			
Reiskostenvergoeding	33		28
Onkostenvergoedingen	37		30
Werkkleding	9		27
Ziekteverzuim	-77		-60
Scholings- en opleidingskosten	53		43
Inhuur derden	99		244
Onderhanden projecten	61		-3
Overige personeelskosten	-139		9
	76		320
BESTEED AAN DOELSTELLINGEN [13]			
Natuurbeheer	1.065	1.111	1.180
Monitoring	116	103	78
Kwaliteitsborging	45	115	53
Waterschapslasten	34	59	43
Recreatie	292	362	373
Communicatie	391	459	401
Ontwikkeling	168	195	169
Beheer objecten	472	512	407
Opstallen	326	253	335
Beheeradministratie	146	84	97
De Groene Motor	465	547	566
Vrijwilligers	95	44	0
Projecten	3.409	828	2.489
	7.024	4.672	6.190
WERVINGSKOSTEN [14]			
Personeelskosten	164	187	197
Vrijwilligerskosten	0	0	0
Uitbesteed werk	3	0	2
Afschrijvingen	1	20	56
Voorlichting, communicatie en promotie	109	128	141
Huisvestingskosten	13	7	5
Zakelijke lasten	0	0	0
Algemene kosten	55	143	103
	345	485	504

Toelichting op de baten en lasten

x € 1.000

	WERKELIJK 2018	BEGROOT 2018	WERKELIJK 2017
KOSTEN BEHEER EN ADMINISTRATIE [15]			
Personeelskosten	640	543	639
Vrijwilligerskosten	0	18	15
Uitbesteed werk	0	0	1
Materieel	23	10	13
Afschrijvingen	46	78	46
Huisvestingskosten	34	28	30
Algemene kosten	280	304	329
	1.024	981	1.073
FINANCIËLE BATEN EN LASTEN [16]			
Opbrengsten van vorderingen die tot de vaste activa behoren en van effecten			
Opbrengsten uit dividend	41	59	35
Opbrengsten uit rentes	16	10	18
(On)Gerealiseerde koersresultaten	-266	0	266
Kosten van effecten	-37	-12	-25
	-246	57	294
RENTEBATEN EN SOORTGELIJKE OPBRENGSTEN			
Rentebaten banken	4		8
	4		8

4. Overige gegevens

De overige gegevens bestaan uit de volgende bijlagen:

- Activastaat
- Recapitulatie reserves en fondsen
- Producten
- Begroting komend boekjaar
- Onderhanden projecten
- Afgeronde projecten
- Accountantsverklaring

Overige gegevens: Activastaat

x € 1.000

Omschrijving	Boekwaarde 31-12-17	Investerings 2018	Desinvesteringen 2018	Afschrijvingen 2018	Boekwaarde 31-12-18
DIRECT IN GEBRUIK VOOR DE DOELSTELLING					
Natuurterreinen	0	0	0	0	0
Opstallen	290	0	0	-21	269
	290	0	0	-21	269
BEDRIJFSMIDDELEN					
Dienstauto's	167	102	-9	-50	209
Machines	115	74	-12	-20	158
Inventaris	1	8	0	-2	7
Automatisering	129	35	0	-42	122
	412	218	-21	-114	496

Overige gegevens: Recapitulatie reserves en fondsen

x € 1.000

	2018					2017						
	Saldo 1-1-2018	Resultaat producten	Resultaat opstallen en beheerobjecten	Resultaat afgeronde projecten	Overheveling	Saldo 31-12-2018	Saldo 1-1-2017	Resultaat producten	Resultaat opstallen en beheerobjecten	Resultaat afgeronde projecten	Overheveling	Saldo 31-12-2017
Continuïteitsreserve												
Natuurbeheer		629	0	0	0	0	374	0	0	0	0	0
Monitoring		-124	0	0	0	-96	-96	0	0	0	0	0
Kwaliteitsborging		-84	0	0	0	-104	-104	0	0	0	0	0
Waterschapslasten		-37	0	0	0	-50	-50	0	0	0	0	0
Recreatie		-168	0	0	0	-341	-341	0	0	0	0	0
Fondsenwerving		823	0	0	0	807	807	0	0	0	0	0
Communicatie		-484	0	0	0	-494	-494	0	0	0	0	0
Ontwikkeling		-208	0	0	0	-196	-196	0	0	0	0	0
Beheerobjecten		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Beheeradministratie		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bedrijfsvoering		-201	0	0	0	-201	325	0	0	0	0	0
Te verdelen kosten		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
De Groene Motor		85	0	0	0	85	-28	0	0	0	0	0
Vrijwilligers ZHL		-117	0	0	0	-117	0	0	0	0	0	0
Afgeronde projecten		0	0	330	0	330	0	0	109	0	0	0
Overheveling		0	0	0	-33	-33	0	0	0	0	-1.210	0
		4.956	113	0	330	5.367	5.860	198	0	109	-1.210	4.956
Bestemmingsreserves												
Aankoop en beheer nieuwe terreinen	1.854	0	0	-59	0	1.795	1.832	0	0	-79	100	1.854
Egalisatie beleggingsresultaat	151	0	0	0	-151	0	0	0	0	0	151	151
Optimalisatie beheerplannen	270	0	0	0	0	270	0	0	0	0	270	270
Strategische investeringen	339	0	0	-47	84	376	0	0	0	0	339	339
Verbinden met mensen	1.726	0	0	-295	0	1.431	1.847	0	-3	-218	100	1.726
		4.340	0	-401	-67	3.872	3.679	0	-3	-296	960	4.340

(Vervolg)

Overige gegevens: Recapitulatie reserves en fondsen
x € 1.000

	2018						2017						
	Saldo 1-1-2018	Resultaat producten	Resultaat opstallen en beheerobjecten	Resultaat afgeronde projecten	Overheveling	Saldo 31-12-2018	Saldo 1-1-2017	Resultaat producten	Resultaat opstallen en beheerobjecten	Resultaat afgeronde projecten	Overheveling	Saldo 31-12-2017	
Bestemmingsfondsen													
Beheer Opstallen	366	0	-163	-35	100	268	54	0	-156	219	250	366	
Veenweiden en Rietland	19	10	0	0	0	29	37	10	0	-28	0	19	
Beheer Objecten Derden	40	0	-3	0	0	37	19	0	22	0	0	40	
Beheer Elfenbaan	1.099	0	-22	0	0	1.077	1.151	0	-53	0	0	1.099	
Beheer Ockenburgh	290	0	75	0	0	365	238	0	52	0	0	290	
Beheer Spanjaards Duin	472	0	-98	0	0	374	416	0	56	0	0	472	
Beheer Berestijn	29	0	5	0	0	34	21	0	7	0	0	29	
Beheer Zandmotor	4	0	23	0	0	26	0	0	4	0	0	4	
Beheer Dixhoordriehoek	138	0	-18	0	0	120	161	0	-23	0	0	138	
Beheer Scharperswijk	108	0	-15	0	0	93	108	0	0	0	0	108	
Aankopen VSB	132	0	0	-132	0	0	132	0	0	0	0	132	
Regionaal Belang Voorne	87	0	0	0	0	87	0	0	0	87	0	87	
Beheer Hollandse IJssel	173	0	-20	0	0	152	175	0	-3	0	0	173	
	2.957	10	-237	-167	100	2.663	2.513	10	-94	279	250	2.957	
TOTAAL	12.253	123	-237	-238	0	11.901	12.052	208	-97	91	0	12.253	

Overige gegevens: Producten

x € 1.000

	Maanbeheer	Monitoring	Kwaliteitsborging	Waterschapslasten	Recreatie	Fondsverwijring	Communicatie	Ontwikkeling	Opstellen	Beheersobjecten	Beheeradministratie	Bedrijfsvoering	Te betalen kosten	De Groene Motor	Vrijwilligers ZHL	Algemene projecten	TOTAAL	BEGROTING	VERSCHIL	
BATEN																				
Subsidie SNL	1.684	42	0	0	149	0	0	0	0	8	0	0	0	0	0	0	1.883	1.716	167	
Subsidie PZH	0	0	0	0	36	0	0	0	0	12	0	0	0	482	0	2	532	530	2	
Bijdrage NPL	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	188	0	1.509	1.696	0	1.696	
Bijdragen derden	6	0	0	0	5	0	0	0	6	412	0	5	0	-10	0	585	1.009	1.597	-588	
Subsidie projecten	0	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	713	720	0	720	
Inkomsten uit terreinen	308	0	0	3	4	0	0	0	188	0	0	0	0	0	0	0	503	534	-31	
Beschermersinkomsten	0	0	0	0	0	1.010	0	0	23	0	0	0	0	0	0	62	1.095	1.025	70	
Opbrengst winkel	0	0	0	0	0	0	0	0	12	0	0	0	0	0	0	0	12	8	4	
Sponsoring	0	0	0	0	0	17	0	0	5	85	0	0	0	0	0	1	108	80	28	
Giften	0	0	0	0	0	202	0	0	0	0	0	0	0	0	0	157	359	375	-16	
Legaten	0	0	0	0	0	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	14	0	14	
Rente	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	3	0	0	0	0	4	10	-6	
Koersresultaat beleggingsportefeuille	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-266	0	0	0	0	-266	0	-266	
Opbrengst beleggingsportefeuille	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20	0	0	0	0	20	59	-39	
Overige baten	1	0	0	0	0	16	0	0	20	0	3	0	0	14	0	260	314	77	237	
	1.999	49	0	3	193	1.260	0	0	254	517	3	-238	0	674	0	3.289	8.002	6.011	1.991	
LASTEN																				
Personeelskosten	-510	-15	-42	0	-212	-164	-111	-87	-55	-167	-106	-640	251	-301	-42	-350	-2.552	-2.435	-117	
Vrijwilligerskosten	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	0	-6	-33	0	-40	-54	14	
Uitbesteed werk	-455	-99	0	0	-53	-3	-1	-19	-137	-288	-2	0	10	-63	0	-2.154	-3.263	-1.790	-1.473	
Materieel	-67	0	0	0	-26	0	0	0	-12	-13	0	-23	-145	-24	-13	-47	-369	-395	26	
Afschrijvingskosten	0	0	0	0	0	-1	-1	0	-22	0	0	-46	-64	-2	0	0	-135	-193	58	
Voorlichting, communicatie en promotie	0	0	0	0	0	-109	-241	0	-1	-1	0	0	0	0	-1	-434	-786	-402	-384	
Huisvestingskosten	-12	-2	-2	0	0	-13	-7	-5	-75	-2	-1	-34	-12	-5	-3	0	-172	-186	14	
Verwerving	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-369	-369	0	-369	
Zakelijke lasten terreinen	0	0	0	-33	0	0	0	0	-2	0	0	0	-13	0	0	-3	-52	-47	-5	
Algemene kosten	-21	-1	0	0	0	-55	-32	-57	-22	0	-38	-280	-28	-64	-3	-51	-654	-648	-6	
Omslagen *1	-304	-56	-39	-7	-69	-82	-93	-40	-92	-119	143	1.061	0	-124	-22	-118	38	0	38	
	-1.369	-173	-84	-41	-361	-427	-484	-208	-418	-591	-3	37	0	-589	-117	-3.527	-8.354	-6.150	-2.204	
Resultaat	629	-124	-84	-37	-168	833	-484	-208	-163	-74	0	-201	0	85	-117	-238	-352	-139	-213	

*1 Dit betreffen doorberekeningen van de kosten 'bedrijfsvoering'. Op de volgende pagina treft u een toelichting aan van deze doorberekening.

Overige gegevens: Producten (Vervolg)

DOORBEREKENING KOSTEN BEDRIJFSVOERING

PRODUCT	2018		2017	
	BEDRAG	%	BEDRAG	%
Natuurbeheer	246.749	23%	275.807	25%
Monitoring	27.643	3%	18.236	2%
Kwaliteitsborging	10.623	1%	11.517	1%
Waterschapslasten	0	0%	0	0%
Recreatie	69.318	7%	87.116	8%
Fondsenwerving	81.832	8%	92.079	8%
Communicatie	92.892	9%	100.682	9%
Ontwikkeling	39.861	4%	39.526	4%
Opstallen	77.499	7%	69.000	6%
Beheerobjecten	112.121	11%	95.075	9%
Beheeradministratie	0	0%	0	0%
Bedrijfsvoering	0	0%	0	0%
Te verdelen kosten	0	0%	0	0%
De Groene Motor	123.529	12%	132.418	12%
Vrijwilligers ZHL	22.027	2%	0	0%
Projecten	118.410	11%	91.088	8%
Projecten onderhanden	38.347	4%	85.403	8%
	1.060.851	100%	1.097.947	100%

Overige gegevens: Begroting komend boekjaar

x € 1.000

BEGROOT 2019

BATEN

• Baten van particulieren	1.405
• Baten van bedrijven	110
• Baten van loterijorganisaties	1.126
• Baten van subsidies van overheden	2.529
	5.170
• Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1.016
• Overige baten	76
Som van de baten	6.262

LASTEN

BESTEED AAN DOELSTELLINGEN

• Natuurbeheer	1.515
• Recreatie / Toezicht en Handhaving	388
• Kwaliteitsborging / Monitoring en Beheeradministratie	408
• Beheer opstallen	299
• Beheer Derden Terreinen	599
• Ontwikkeling	172
• Communicatie	464
• Projecten	794
• De Groene Motor	540
• Vrijwilligers ZHL	60
	5.239
Wervingskosten	326
Kosten beheer en administratie	1.000
Som van de lasten	6.565
Saldo voor financiële baten en lasten	-303
Saldo financiële baten en lasten	154
Saldo van baten en lasten	-149

Bestemming saldo van baten en lasten

Toevoeging/onttrekking aan:

• Continuïteitsreserve	25
• Bestemmingsreserves	0
• Bestemmingsfondsen	-174
	-149

Overige gegevens: Onderhanden projecten

	2018		
	BATEN	LASTEN	SALDO
9000 Projecten opstartfase			
91895 Veilig werken in het groen			
91906 Wilde Bijenlinie			
91933 ZHL Impuls Vrijwilligers			
91962 Vouchers voor landschapselementen 2018-2019			
92864 Groene Brim Huys te Warmont			
92899 PAS de Blink			
92917 Beleef en benut Vinetaduin			
92935 Bestuurlijke Ontvlechting Huys te Warmont			
92965 Parel Landgoed Nieuw Leeuwenhorst			
93766 Pilot beheer BBL grond de Nesse			
93858 PAS-project Uiterwaarden-Lek			
93859 PAS-project Zouweboezem			
93886 Herinrichting De Koeneschans			
93944 Kwaliteitsimpuls natuur Krimpenerwaard			
93957 Aankoop Koplanden			
93975 Aankoop terrein Diefdijk 21			
93976 Aankoop recht van Overpad fam Schep			
94721 Uitv PAS maatr Voornes Duin/Duinen v			
94851 Maatregelen N2000 Deltawateren			
94860 Groene Brim Landgoed Mildenburg			
94912 Bezoekerspunt Sophia			
94942 Deelregiovisie Voorne-Putten			
94952 Achterstallig onderhoud Kasteelgaarde Rhoo			
95903 Regionaal Belang Voorne-uitkijkpunt over de Slikken v Voorne			
95937 Aanpak achterstand beheerplannen			
95948 Meerjarenbeleidsplan			
95954 Boswachters voor de Toekomst			
95956 Verkoop pand Diefdijk 47 Leerdam dortse huis			
95959 Uitvoering restauratie schuur Peppellaan 's-Gravenzande (3v3)			
95960 Uitvoering restauratie Fort Penserdijk, Brielle (2van3)			
95961 Uitvoering restauratie boerderij De Kruithof, Leerdam (1v3)			
96701 Herinrichting v Dixhoorndriehoek			
97938 Heel Zuid-Holland Zoemt			
97953 Dunea 2019			
97964 Projectmedewerker Fondsenwerving			
97966 Zonnepanelen Bezoekerscentrum Tenellaplas			
Totaal	3.666.447	3.502.833	163.614

Overige gegevens: Afgeronde projecten

	2018		
	BATEN	LASTEN	SALDO
CONTINUÏTEITSRESERVE			
91189 NPL 2018			
91863 Werken aan Morgen			
91950 Perfect View Koppelingen			
91855 Platform vrijw. Zelf doen in Ergoed & groen (restant)			
91887 Het zelf doen fonds			
91963ZHL Impuls Gereedschap Uitleen			
97909 Zichtbaarheid, binding en werving in en rondom LG Ockenburgh			
97924 Projectmedewerker Marketing & Fondsenwerving			
97927 Dunea 2018			
97930 Communicatie ondersteuning regio's/Delft 2018			
97932 Beschermerswerving voorjaar en najaar 2018			
97936 Verbetering Website 2018			
92740 Herstel landgoedallure Nieuw Leeuwenh fase 1			
92911 Inzet op verwerving en ontwikkeling Bonnenpolder			
92913 Boswachter communicatie regio kuststreek 2016			
92920 ZHL entree Staelduinse Bos			
93491 Beheer Vianen			
93842 Eindrestauratie 6e molen			
93880 Aanleg uitkijkplatform zouweboezem			
93916 Waterriet Berkenwoudse Driehoek			
93921 Educatieve bebording Boezemmolen no. 6			
93922 Beleef de Krimpenerwaard/beleef de Vlist			
93926 Versnelling vd realisatie vh Natuurwerk Ned Kriwa			
93947 Vervanging Roeden Boezemmolen no.6			
93949 Vlinderentree De Zaag			
94762 Restauratie Brug Noorddijk			
94833 Restauratie Fort Noorddijk(binnenzijde)			
94884 Restauratie Fort Noorddijk (buitenzijde)			
94893 Deelregiovisie Ijsselmonde			
94970 Duinendag 2018			
94971 Streefbeeld en opzet coöperatie Buitenland van Rhoon			
95931 Voorber. En aanvr. Restauratie PZH opstallen 2018			
	2.446.304	2.116.158	330.146

Overige gegevens: Afgeronde projecten (Vervolg)

	2018		
	BATEN	LASTEN	SALDO
AANKOOP EN BEHEER NIEUWE TERREINEN			
94908 Verwerving Crezeepolder			
93945 Aankoop Veenweidepark			
93955 Grondruil Den Hoek			
93958 Aankoop Den Besten			
93974 Verkoop eilandje Beijerscheweg			
95877 Aankoop ruilperceel Schaikseweg Leerdam			
96675 Aankoop percelen Ouddorp			
	307.949	366.635	-58.686
STRATEGISCHE INVESTERINGEN			
91941 Invoering avg 2018 deel 1			
	0	47.412	-47.412
VERBINDEN MET MENSEN			
91963ZHL Impuls Gereedschap Uitleen			
97882 Nalatenschappenwerving 2016-2017-2018			
97934 ANWB Lenterondjes 27 mei 2018			
92911 Inzet op verwerving en ontwikkeling Bonnenpolder			
92951 Leidse Hooidagen 2018			
93848 Inrichting recreatieve voorz. De Zaag			
93939 Vlotjes- en Vogeldag 2018			
93940 Haalbaarheidsonderzoek Pelllets Krimpenerwaard			
94875 Verbeteren wandelgelegenheid Duinen van Oostv.			
	383.669	667.432	-283.763
BEHEER OPSTALLEN			
92946 Verkoop Monsterseweg 162			
94943 Sanering asbest Duinstraat 5, Westvoorne			
	150.921	197.714	-46.793
AANKOPEN VSB			
93958 Aankoop Den Besten			
	0	131.972	-131.972
Totaal	3.288.843	3.527.323	-238.480

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het bestuur van Stichting Het Zuid-Hollands Landschap

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN JAARREKENING 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting Het Zuid-Hollands Landschap te Delft gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Het Zuid-Hollands Landschap op 31 december 2018 na resultaatbestemming en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

1. De balans per 31 december 2018 na resultaatbestemming.
2. De winst-en-verliesrekening over 2018.
3. De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie "Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening".

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Het Zuid-Hollands Landschap zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- Het bestuursverslag.
- De overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- Met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.
- Alle informatie bevat die op grond van RJ 650 Fondsenwervende instellingen is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De directeur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag, de bijlagen en de overige gegevens, in overeenstemming met RJ 650 Fondsenwervende instellingen.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

Verantwoordelijkheden van de directeur het bestuur voor de jaarrekening

De directeur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met RJ650 Fondsenwervende instellingen. In dit kader is de directeur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die de directeur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de directeur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de directeur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directeur het voornemen heeft om de vennootschap te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

De directeur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De stichting is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen.

De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de directeur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door de directeur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een de stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Rotterdam, 18 juni 2019

Deloitte Accountants B.V.

drs. R.M.J. van Vugt RA

Paraaf voor identificatiedoeleinden:

Volg de boswachter op Instagram

www.instagram.com/ZHLandschap

Steun de natuur!

Stichting Het Zuid-Hollands Landschap beschermt de natuur in een drukke provincie. Zo kun je blijven genieten van prachtige natuurgebieden, waarin van alles te ontdekken en te beleven is. Voor dit belangrijke werk zijn we afhankelijk van jouw steun. Help je mee?

www.zhl.nl/steun-de-natuur

Zuid-Hollands Landschap

Oude Delft 116
2611 CG Delft
010 - 272 22 22

info@zhl.nl
www.zhl.nl